

VESLAVA ČIŽIK-PROKAŠEVA

Lietuvių kalbos institutas

Mokslinių tyrimų kryptys: morfosintaksė, semantika, tipologija, gramatinės hierarchijos, antriniai predikatyvai.

SAVOKOS SAJŪDIS IŠIŠAKNIJIMAS LIETUVIŲ KALBOJE

Establishment of the Concept *sqjūdis* in
Lithuanian

ANOTACIJA

Šio tyrimo tikslas – išnagrinėti sąvokos *sqjūdis* suaktualėjimą ir paplitimą dabartinėje lietuvių kalboje. Naudojant Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Kompiuterinės lingvistikos centro sudarytą *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyną* nustatyta, kad lietuvių kalboje vartojami 28 žodžiai, padaryti tiesiogiai iš daiktavardžio *sqjūdis* arba šio žodžio darinių: 14 daiktavardžių, 12 būdvardžių, po vieną veiksmažodį irrieveiksmį. Straipsnyje šie žodžiai aptariami darybos požiūriu, nurodomos jų reikšmės ir formos, vartojimo dažnumas ir šaltiniai. Palyginimui pateikiama pavyzdžių, rastų naudojantis interneto paieškos sistema *Google*.

ESMINIAI ŽODŽIAI: žodžio *sqjūdis* dariniai, priesagų vediniai, priešdėlių vediniai, sudurtiniai žodžiai, darybos laipsnis.

ANNOTATION

The aim of this study is to analyse the growing relevance of the concept *sqjūdis* and its spread in contemporary Lithuanian. By referring to the *Corpus of Contemporary Lithuanian Language* developed by the Centre of Computational Linguistics of Kaunas Vytautas Magnus University, it was established that 28 words that were formed from the noun *sqjūdis* directly or from the formations of this word are used in Lithuanian: 14 nouns, 12 adjectives, one verb, and one adverb. These words are discussed from the perspective of word formation in the article by providing their meanings, forms, frequency of usage, and sources. For the sake of comparison, examples found through the web search engine *Google* are provided.

KEYWORDS: formations of the word *sqjūdis*, suffixal derivatives, prefixal derivatives, compound words, level of word-formation.

1. ĮVADAS

„Kalba, kol ji gyva ir eina svarbiausia visuomenės narių bendravimo priemone, pamažu vis kinta. Tie kitimai iš karto apima tik labai nežymią visos kalbos dalį ir reiškiasi atskirų elementų išnykimu, pasikeitimu ar atsiradimu. Iš visų kalbos kitimų sparčiausias ir lengviausias pastebėti yra naujų žodžių atsiradimas“ (Urbutis 1978: 27). Pagrindinė naujų žodžių atsiradimo priežastis – nauji reiškiniai, naujos vertybės, kultūros ir pasaulio pakitimai. Vienas iš tokių svarbių reiškinų buvo Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdis.

1988 m. birželio 3 d., Lietuvos mokslų akademijos salėje vykstant renginiui, kuriame svarstytas LSSR Konstitucijos projektas, buvo iškeltas siūlymas sudaryti iniciatyvinę Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio grupę. Neilgai trukus Sąjūdis, gausiai palaikomas ir remiamas visų visuomenės sluoksnių, tapo realia politine jėga. 1988 m. spalio 22–23 d. Vilniuje įvyko Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio steigiamasis suvažiavimas, kuris įformino Sąjūdį kaip visuomeninį judėjimą. 1989 m. rugpjūčio 23 d., minint 50-ąsias Molotovo–Ribentropo pakto metines, Lietuvos Sąjūdis kartu su Estijos ir Latvijos Liaudies frontais pakvietė okupuotų Baltijos valstybių gyventojus į Baltijos kelio akciją ir jos metu 2 mln. žmonių, reikalaudami nepriklausomybės, susikibo į nenutrūkstamą grandinę nuo Vilniaus iki Talino. Ši akcija parodė, kad atkurti trijų Baltijos valstybių nepriklausomybę siekia ne tik tautiniai judėjimai, bet ir pačios tautos. 1990 m. kovo 11 d. Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdis, pasinaudojęs formalia SSRS demokratija, pertvarko skelbiamu viešumu ir demokratizacija, sugebėjo taikiai atkurti Lietuvos nepriklausomybę¹.

Nuo to laiko lietuvių kalboje žodis *sjūdis* imtas plačiai vartoti. Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Kompiuterinės lingvistikos centro sudarytame *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyne* (toliau – DLKT)² pateikiami 9084 skirtingų formų žodžio *sjūdis* pavyzdžiai.

Šio tyrimo tikslas³ – išnagrinėti sąvokos *sjūdis* įsišaknijimą lietuvių kalboje, iširti žodžio *sjūdis* darybos lizdą, nustatyti, kokiomis darybos priemonėmis

¹ Plačiau žr. genocid.lt/UserFiles/File/Atmintinos_datos/2013/201306_sajudis.pdf.

² Prieiga internete: <http://donelaitis.vdu.lt> [žiūrėta 2018 01–2018 05].

³ Ši tema nagrinėjama pagal Lietuvių kalbos instituto Bendrinės kalbos tyrimų centro Semantinės ir ekonominės lingvistikos grupės vykdomą ilgalaikę programą, atliekant moderniosios tapatybės ideologinio naratyvo tyrimus. Programa keliamas tikslas atlikti leksinių ir semantinių pokyčių bei jų priežasčių, taip pat struktūrinių pokyčių tyrimus siekiant išsiaiškinti, kokie kalbiniai pokyčiai aktualūs moderniosios tapatybės ideologiniam naratyvui, kad būtų galima sudaryti publicistikos tekstinę ir naują moderniosios tapatybės žodyno bazę.

dažniausiai naudojamosi kuriant naujus žodžius, kokios formos labiausiai vartojamos, kaip dažnai ir kokiuose šaltiniuose jos vartojamos⁴. Aprašius rastus atvejus, nustatomi kamieno *sajūd-* žodžių reikšminiai laukai. Taip siekiama prisidėti prie dabartinės naujažodžių darybos būklės ir polinkių tyrimų.

Nagrinėjant šiuos žodžius, bus taikomas aprašomasis analitinis ir gretinamosios analizės metodai, taip pat žodžių darybos ir semantinė analizė. Apibendrinimo būdu bus nustatomas sąvokos *sajūdis* išsišaknijimas lietuvių kalboje, o statistiškai apibendrinti tyrimo duomenys bus pateikiami lentelėje ir diagramose. Straipsnyje daugiausia remiamasi pavyzdžiais iš DLKT. Jei DLKT žodis pavartotas tik vieną kartą, palyginimui pateikiama pavyzdžių⁵, rastų naudojantis interneto paieškos sistema *Google*. Iš viso surinktas 441 pavyzdys: 380 pavyzdžių iš DLKT (iš grožinės, negrožinės, administracinės literatūros, publicistikos šaltinių) ir 61 pavyzdys iš interneto.

2. ŽODŽIO SAJŪDIS DARYBOS TIPAI

Pokyčiai, susiję su darybos tipais, geriausiai atspindi visos žodžių darybos sistemos kitimą. Nors žodžių darybos priemonės beveik nekinta, vyksta tam tikra darybos tipų produktyvumo raida, teikianti kalbos tyrinėtojams vertingos informacijos apie bendruosius kalbos raidos dėsnius. Pastaruoju metu daugiau dėmesio skiriama konkrečioms žodžių darybos sritims. Saulius Ambrazas nagrinėjo daiktavardžių darybos raidą (Ambrazas 1993, 2000). Giedrius Subačius tyrė Simono Daukanto *Didžiojo lenkų–lietuvių kalbos žodyno* naujadarus (Subačius 1993). Stasys Keinys dėmesį sutelkia į terminų darybą ir knygoje *Bendrinės lietuvių kalbos žodžių daryba* (1999) pateikia sistemiską sinchroninį žodžių darybos vaizdą. Jolanta Vaskelienė daug dėmesio skiria darybiniais sinonimams (Vaskelienė 2000, 2002, 2004; Vaskelienė, Kvašytė 2006; Vaskelienė, Kučinskienė 2012). Judita Džežulskienė (2001) domisi mobiliaisiais daiktavardžiais. Potencinių ir okazinių darinių susidarymą yra aptarusi Jurgita Mikelionienė (2002), o Gražina Akelaitienė (1996) aprašė morfologinę balsių kaitą žodžių daryboje. Jurgita Girčienė tiria naujų skolinių atitikmenis ir naujažodžius (Girčienė 2005, 2006, 2008, 2011, 2013). Naujažodžius tiria ir Daiva Murmulaitytė (2014, 2016a, b) bei *Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyno* (prieiga internete:

⁴ Esu nuoširdžiai dėkinga recenzentams už labai vertingas pastabas, ypač recenzentui, patarusiam žodžių darybos klausimais.

⁵ Ieškota įvairių linksnių ir formų žodžių.

http://naujazodziai.lki.lt) sudarytoja Rita Miliūnaitė (2014, 2015). Naujųjų skolinių veiksmožodžių morfologija domėjosi Jurgis Pakerys (2013).

Daiktavardis *sqjūdis* nėra paprastas žodis, jis yra darinys, tiksliau – galūnės -is vedinys, padarytas iš priešdėlinio veiksmožodžio *sujusti* ar *sujudėti*. *Lietuvių kalbos žodyno* elektroniniame variante (toliau – LKŽe) pateikiamos trys žodžio *sqjūdis* reikšmės: 1. visuomeninis sujudimas, judėjimas: *Sqjūdis yra sutelktinis judėjimas*; 2. sukrotimas, sujudimas, sambrūzdis: *Toks pasidarė sqjūdis, kad visi išbėgo*; 3. pajudėjimas: *Pirmasai ledo sqjūdis* (Ulvydas, vyr. red., 1981: 17t). *Dabartinės lietuvių kalbos žodyne* (toliau – DLKŽ) pateiktos tik dvi žodžio *sqjūdis* reikšmės: 1. sutelktas visuomeninis judėjimas: *Nacionalinis (tautinis) sqjūdis*; 2. sujudimas, sukrotimas: *Visame sodžiuje didžiausias sqjūdis* (Keinys, vyr. red., 2000: 670t). Tas žodis ne tik pakeitė visos Lietuvos istoriją, bet ir praturtino lietuvių kalbą naujais žodžiais⁶.

Šiame straipsnyje pirmiausia nagrinėjami žodžiai suskirstomi pagal darybos būdą⁷. Iš pradžių aptariami priesagų vediniai⁸, po to – priešdėlių vediniai,

⁶ „Žodžių darybos vaidmenį galima nusakyti kaip svarbiausią žodyno turtinimo būdą, kuriuo nauji žodžiai atsiranda iš esamų, savaip keičiant jų morfologinę struktūrą“ (Urbutis 1978: 29).

⁷ Straipsnyje laikomasi *Lietuvių kalbos gramatikoje* ir *Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje* pateikiamo žodžių darybos būdų skirstymo – skiriami tik priesagų, priešdėlių, galūnių vediniai ir dūriniai. Kai kurie kalbininkai, pavyzdžiui, Vincas Urbutis, Stasys Keinys, be minėtų keturių, jų žodžiais, „pagrindinių“, „grynujų“ darybos būdų, nurodo ir pora šalutinių mišrųjų, t. y. priešdėlių-priesagų ir dūrybos-priesagų darybos būdus. „Mišrųjų darybos būdą turime tada, kai žodžio daryboje iš karto reiškiasi du skirtingi darybos būdai. Priefiksacijai-sufiksacijai priklauso priešdėlio ir priesagos vediniai, šalia kurių nėra atitinkamų vedinių tik su priešdėliu ar tik su priesaga“ (Urbutis 1978: 289). Abejotina, ar tikslinga skirti mišrųjų darybos būdą, ypač jei tarp pateikiamų priešdėlių-priesagų pavyzdžių nurodomi tokie, šalia kurių plačiai vartojami vien atitinkami priesaginiai vediniai (pvz., *povestuvinis* ir *vestuvinis* – Google pateikia atitinkamai 48000 ir 239000 visų paradigmų pavartojimo atvejų), ir, kaip teigia patys kalbininkai, šių darybos būdų vaidmuo lietuvių kalbos žodžių daryboje yra visai menkas (žr. Urbutis 1978: 290; Keinys 1999: 23). Dalis straipsnyje aprašomų žodžių turi ir priešdėlį, ir priesagą arba turi priesagą ir yra dūriniai. Tai skatintų manyti, kad jie yra mišraus darybos būdo, tačiau labai plačiai vartojamos atitinkamos vien priesagą turinčios formos rodo, kad žodis yra priešdėlio vedinys ar dūrinys, tik darinys yra aukštesnio laipsnio (apie darybos laipsnį žr. 10 išnašą).

⁸ „Vedinys – darinys, su afiksiniu formantu padarytas iš vieno pamatinio žodžio. Jo rūšį lemia jo afikso pobūdis. Priesaga – pagrindinė darybos priemonė, galūnė – šalutinė. Priešdėlių vedinių formantą sudaro arba vien priešdėlis, arba dar ir specifinė galūnė, kuri tokiu atveju yra šalutinė darybos priemonė. Kadangi priešdėliai savo kilme yra susiję su prielinksniais, kartais tebesilaikoma tradicinėje istorinėje žodžių daryboje įsigalėjusios darinių klasifikacijos, pagal kurią su priešdėliais padaryti žodžiai skiriami prie dūrinųjų“ (Morkūnas, par., 2008: 590). Pavyzdžiui, Aldona Paulauskienė mano, kad dūrinio sąvoką reikėtų praplėsti ir prie dūrinųjų priskirti priešdėlinius daiktavardžius (Paulauskienė 1994: 49, 88).

tada sudurtiniai žodžiai⁹ (toks skirstymas yra įsitvirtinęs lietuvių kalbotyroje, žr. Ulvydas, vyr. red., 1965: 253t; Urbutis 1978: 283tt; Paulauskienė 1994: 48tt; Ambrazas, red., 1996: 86; Keinys 1999: 22tt; Ružė 2008: 12tt; Morkūnas, par., 2008: 121) ir galiausiai aptariami žodžiai, kurių dėl tam tikrų priešasčių nepavyko priskirti prie konkrečios darybos grupės. Kiekvienos grupės žodžiai aprašomi abėcėlės tvarka, prie kiekvieno nurodoma reikšmė, darybos laipsnis¹⁰, su koku darybos formantu žodis yra padarytas, kokios formos vartojamos lietuvių kalboje ir kokuose šaltiniuose jos yra pavartotos.

2.1. Priesagų vediniai

DLKT rasti pavyzdžiai rodo, kad iš žodžio *sqjūdis* daugiausia yra padaryta priesagų vedinių – 9 žodžiai; 6 iš jų yra trečiojo, 3 – ketvirtojo laipsnio dariniai¹¹.

sqjūdėlis¹² – trečiojo laipsnio darinys, priesagos *-ėlis* vedinys, padarytas iš daiktavardžio *sqjūdis*. Jis DLKT pavartotas 3 kartus: vyr. g. dgs. v. forma – 2 kartus, g. forma – 1 kartą. Priesagos *-ėlis* vediniai žymi tą patį dalyką kaip ir pamatinis žodis, tačiau paprastai skirtingo dydžio (dažniausiai – mažesnį) arba bent taip nusakytą, kad būtų matyti to dalyko vertinimas bei su juo susijusios emocijos (Ambrazas, red., 1996: 87), pvz.:

⁹ „Dūrinys – darinys, formaliai ir semantiškai pamatuotas dviejų savarankiškų žodžių. Darybos formantu čia eina formalus dviejų žodžių sujungimas į vieną, o darybos pamatas yra iš dviejų sandų, kuriais imami žodžių kamienai, ištisi žodžiai ar žodžių kaitybės formos. Vienos kalbos dalies dūriniai smulkiau gali būti grupuojami pagal tai, kurioms kalbos dalims priklauso vieno ar kito sando pamatiniai žodžiai“ (Morkūnas, par., 2008: 148t).

¹⁰ V. Urbutis siūlo aptariant darinius vartoti terminus *pirmojo, antrojo ar trečiojo laipsnio dariniai*, kurie rodytų, kiek darybos pakopų sudaro žodį (žr. Urbutis 1978: 89tt). Plg. su Adelės Valeckienės siūlomais terminais *pirminė, antrinė* (ir t. t.) *priesagos*: „Viename žodyje gali būti ne viena, o dvi ar daugiau derivacinių priesagų, bet jos nėra vienos eilės. Sudarant žodį, visada pridedama tik viena priesaga. Jeigu žodis daromas iš neišvestinio žodžio, prie jo šaknies pridedama priesaga vadinama pirmine. Kai žodis daromas iš vedinio, jau turinčio vieną priesagą, nauja priesaga dedama po pirminės ir vadinama antrine priesaga ir t. t.“ (Valeckienė 1998: 301). Dar plg. su A. Paulauskienės vartojama *to paties (ne vieno) darybos žingsnio formantų sąvoka* (žr. Paulauskienė 1994: 49) ir S. Keinio siūlymu nurodyti darybos pakopų skaičių (žr. Keinys 1999: 31, 106). Straipsnyje taikomi V. Urbutio pasiūlyti terminai, nes jie tiksliau nurodo žodžio darybos eigą ir vienu terminu galima įvardyti skirtingų darybos būdų laipsnį.

¹¹ Primintina, kad žodis *sqjūdis* pats yra antrojo laipsnio darinys.

¹² Tekste antraštiniai žodžiai (daiktavardžiai ir būdvardžiai) pateikiami neutralia forma – vns. vyr. g. v. (išimti sudaro žodis *desqjudizacija*, kuris yra mot. g. daiktavardis ir kitaip negali būti pateiktas).

- 1) *Jie tik jaučia sąžinės įpareigojimą, arba visuomeninės sąmonės beldimąsi, arba tautinės atsakomybės šūkį, kartais lyg dangaus balsą: eik, daryk, judink. Tokie randa panašiai jaučiančių, galvojančių, nerimstančių, buriasi į **sjūdėlius** ir imasi darbo: keičia gyvenimą – skaidrina, tobulina, kelia, kuria naują atmosferą.* DLKT
- 2) *Istoriniu požiūriu ateitininkai susiformavo kaip **sjūdis** ir tapo organizacija. **Sjūdėliai** sroveno, kartais ryškiau, kartais ne taip, ir organizacijai besivystant.* DLKT

Visi pavyzdžiai pavartoti viename publicistikos šaltinyje – Gedimino Mikeičio knygoje „Tolyn į laiką, gilyn į gelmę...: kun. Stasys Yla raštuose ir atsiminimuose“. Kadangi kun. S. Yla gyveno dar iki susikuriant *Sjūdžiui*, šaltinyje vartojamas žodis su Lietuvos Persitvarkymo *Sjūdžiu* nesietinas. Tokią mintį patvirtina ir interneto svetainėse rasti daiktavardžio *sjūdėlis* pavyzdžiai:

- 3) *Svarbiausia to kliūtis buvo ir tebėra: mūsų skaldymasis į draugijas, draugijėles, į *sjūdžius* ir **sjūdėlius**.* (http://www.draugas.org/archive/1964_reg/1964-09-25-DRAUGAS.pdf)
- 4) – *Dabar, aš drįstu manyti, tai vyksta be piktos valios. Tai yra susiję su tam tikrais regionalistiniais **sjūdėliais** ir tendencijomis Europoje, Tautinių mažumų apsaugos konvencijos apibrėžtais dalykais. O istorijoje akivaizdu, kad buvo siekiama išparceliuoti Lietuvą, ir viskas.* (<https://kultura.lrytas.lt/literatura/2008/04/18/news/lrytas-lt-paskaita-2-istorikas-a-bumblauskas-kas-kaip-ir-kodel-manipuliuoja-zemaitijos-istorija--5909820>).

sjūdietis – trečiojo laipsnio darinys, priesagos *-ietis* vedinys, padarytas iš daiktavardžio *sjūdis*. Jis DLKT pavartotas 32 kartus: 3 kartus – mot. g. vns. v. forma, vyr. g. vns. v. forma – 2 kartus, o g. forma – 1 kartą, vyr. g. dgs. v. forma – 10 kartų, k. forma – 8 kartus, n. forma – 2 kartus, g. ir įn. formomis – po 3 kartus. Iš DLKT rastų pavyzdžių 29 pavartoti publicistikos šaltiniuose, 2 – grožinės literatūros šaltiniuose ir 1 – administracinės literatūros šaltinyje. Šie vediniai žymi asmenų priklausymą pagal ideologiją ar veiklą kokiam nors žmonių telkiniui (žr. Ambrazas, red., 1996: 140):

- 5) *Steigiamojo suvažiavimo delegatai atstovavo 180 tūkstančiams žmonių. Tada **sjūdėčiais** save vadino ne mažiau milijono Lietuvos gyventojų.* DLKT
- 6) *Pirmadienį šių iniciatyvą **sjūdėčiai** pristatė Prezidentui V. Adamkui.* DLKT

Vienu atveju šis daiktavardis pavartotas kita reikšme – kaip savaitraščio pavadinimas:

- 7) *Kultūros savaitraštis „Sąjūdiečiai“ siekia, kad teismuose atsirastų visuomenės atstovai – tarėjai.* DLKT

DLKG teigiama, kad vediniai, žymintys asmenų priklausymą pagal ideologiją ar veiklą kokiam nors žmonių telkiniui, paprastai yra naujadarai, o įprasta žodžių, sudarytų su šia priesaga, reikšmė yra asmenų pavadinimai iš jų gyvenamųjų miestų, miestelių, kaimų vardų (žr. Ambrazas, red., 1996: 139t).

sąjūdietiškas – ketvirtojo laipsnio darinys, priesagos *-iškas* vedinys, padarytas iš daiktavardžio *sąjūdiėtis*. DLKT šis būdvardis pavartotas 8 kartus: mot. g. vns. v. forma – 3 kartus, g. forma – 1 kartą, vyr. g. vns. v. forma – 1 kartą, k. forma – 2 kartus, vyr. g. dgs. įn. forma – 1 kartą. 5 pavyzdžiai rasti publicistikos šaltiniuose, 2 – negrožinės literatūros šaltiniuose ir 1 – administracinės literatūros šaltinyje. Šis būdvardis pavartotas dviem reikšmėmis:

- perkeltine panašumo reikšme, kai žymima ne „kaip kas“, o „kaip kieno, ko“ (žr. Ambrazas, red., 1996: 207):

8) *Jokių „apgautų rinkėjų“ Tėvynės Sąjungai pritraukti nepavyko. Nebent dalis balsų buvo „atkovota“ iš kitų, sąjūdietiška terminologija, „dešiniųjų“ partijų, pasirėmus dvipartinės sistemos argumentu, jog „negalima skaldyti balsų“.* DLKT

- žymima esminė daikto ypatybė, kai pamatiniu žodžiu pasakytas daiktas sudaro pažymimuoju žodžiu reiškiamo daikto esmę, pamatą (žr. Ambrazas, red., 1996: 207):

9) *Tuo metu tai buvo tik teorija, mat visa spauda buvo totaliai idėjinė, sąjūdietiška. Mes taip ir suvokėme savo misiją – parašyti kai ką svarbaus ir reikšmingo Lietuvos istorijai.* DLKT

DLKG nurodyta, kad „būdingiausia *-iškas*, *-a* priesagos daiktavardinių būdvardžių darybinė reikšmė – panašus į pamatiniu žodžiu pasakytą daiktą“ (Ambrazas, red., 1996: 207). Tokios reikšmės rastieji būdvardžiai *sąjūdietiškas* neturi.

sąjūdininkas – trečiojo laipsnio darinys, priesagos *-ininkas* vedinys, padarytas iš daiktavardžio *sąjūdis*. DLKT šis daiktavardis pavartotas net 234 kartus. Rasti tik 4 mot. g. daiktavardžiai: vns. v. forma jie pavartoti 3 kartus, įn. forma – 1 kartą. Vyr. g. formos yra daug labiau paplitusios. Vienaskaitos formos vartojamos daug rečiau nei daugiskaitos. Šis daiktavardis vartojamas visomis linksnių (išskyrus vt.) formomis: vns. v. forma pavartota 28 kartus, k. – 6, n. – 2, g. – 5, įn. – 2 kartus. Dgs. v. forma pavartota 78 kartus, k. – 73 kartus, n. – 13 kartų, g. – 17 kartų, įn. forma – 6 kartus. 210 pavyzdžių rasta publicistikos šaltiniuose,

18 – grožinės literatūros šaltiniuose, 5 pavyzdžiai rasti administracinėje literatūroje, vienas – negrožinės literatūros šaltinyje. Šie vediniai žymi asmens (asmenų) pavadinimą pagal tą asmenį (ar grupę asmenų), kurio šalininku ir sekėju yra vediniu pasakytas asmuo (žr. Ambrazas, red., 1996: 114). Daiktavardžiu *sąjūdininkas* pavadinamas asmuo, kuris yra Sąjūdžio narys, šalininkas arba sekėjas:

- 10) *Akivaizdu tik tai, kad šiandieninę Lietuvos valstybę valdo ne jos piliečiai, juo labiau ne sąjūdininkai. Rašydamas „valdo“ turiu galvoje ne konkrečių žmonių buvimą valdžioje, o tai, kas iš tikrųjų lemia šalies gyvenimo ir jos raidos pobūdį bei kryptį.* DLKT
- 11) *Pipynė sužinojo, kad Sąjūdis jau turi savų žmonių Aukščiausiojoje Taryboje, kad leidžia laikraštį ir pasirodo televizijos ekranuose. Kai po paskaitos sąjūdininkui buvo įteiktas vokas, Jono Pipynės širdį suspaudė skausmas.* DLKT

Dažnai daiktavardis *sąjūdininkas* turi pažymimąjį žodį ir yra sukonkretinamas, pvz.: *Kauno / Klaipėdos sąjūdininkai, pirmieji / žymiausieji / tikrieji sąjūdininkai, eiliniai / atkakliausi / nuoseklūs sąjūdininkai, Universiteto sąjūdininkai, jaunieji / seni sąjūdininkai, šiandieniniai / buvę sąjūdininkai.* Kaip ir daiktavardis *sąjūdietis*, tokie vediniai laikomi naujadarais (žr. Ambrazas, red., 1996: 114).

sąjūdininkiškas – ketvirtojo laipsnio darinys, priesagos *-iškas* vedinys, padarytas iš daiktavardžio *sąjūdininkas*. DLKT šis būdvardis pavartotas tik vieną kartą. Publicistikos šaltinyje jis pavartotas vyr. g. dgs. v. forma ir turi reikšmę „būdingas, įprastas, priskiriamas pamatiniu žodžiu pasakytam daiktui, susijęs su tuo daiktu“ (Ambrazas, red., 1996: 207):

- 12) *Per mėnesį beveik nieko nepadaryta tvarkant užsienio politikos reikalus. Sąjūdininkiški pasismaginimai Rytuose ar Vakaruose, korespondentų globa užsienio politikos atstoti negali.* DLKT

Interneto svetainėse pavyzdžių su šiuo būdvardžiu galima rasti daugiau, pvz.:

- 13) *Daug kas tikėjosi, kad atėjo tam, jog visa tai pakeistų. Kad tam ryžtųsi – tikrai reikia „sąjūdininkiško“ ryžto, gebėjimo pripažinti klaidas ir iškelti aiškius tikslus.* (<https://cyvas.wordpress.com/2009/06/08/neistarti-zodziai-dideleje-sventeje/>)
- 14) *Prisimenu salėje buvojusį Darių Kuolį, tada jis buvo vienas iš sąjūdininkiško literatūros almanacho „Sietynas“ bendraautorių, ar redaktorių.* (<https://www.facebook.com/marijampolesmuziejus.lt/posts/1224063731004328>)

sąjūdinis – trečiojo laipsnio darinys, priesagos *-inis* vedinys, padarytas iš daiktavardžio *sąjūdis*. DLKT šis būdvardis pavartotas 42 kartus: mot. g. vns.

v. forma – 7 kartus, n. forma – 1 kartą kartą, g. forma – 6 kartus, vt. forma – 1 kartą, mot. g. dgs. v. forma – 8 kartus, vyr. g. vns. v. forma – 4 kartus, k. – 10 kartų, g. – 2 kartus, vt. – 1 kartą, vyr. g. dgs. k. ir g. formomis – po vieną kartą. 10 pavyzdžių rasti publicistikos šaltiniuose, po vieną – grožinės ir negrožinės literatūros šaltiniuose. Galima skirti keletą DLKG pavartoto būdvardžio *sqjūdinis* reikšmių:

- „padaromas, atliekamas, įgyjamas, gaunamas, atsiradęs tuo būdu, kuris pasakytas pamatiniu žodžiu“ (Ambrazas, red., 1996: 212):
 - 15) *Galbūt galima atsekti kūrinyje kokius laiko dvasios pėdsakus: priešsqjūdinę įtampą ir pan.? Vargu. Šiose šalyse galima rasti nuo kelių iki keliolikos parlamentinių ir neparlamentinių grupuočių, kildinančių save iš **sqjūdinių** struktūrų.* DLKT
- „priklausąs pamatiniu žodžiu pasakytam daiktui, susijęs su tuo daiktu (asmeiniu, kolektyvu, reiškiniu, sritimi ir pan.“ (Ambrazas, red., 1996: 211):
 - 16) *Konservatoriai ketina po pirmojo rinkimų rato, atsižvelgiant į situaciją, paremti ir kitus, anot jų, **sqjūdinius** žmones.* DLKT
- „esantis, atsitinkantis, vykstantis tuo metu, kurį rodo pamatinis žodis, pasikartojantis, atliekamas pamatinio žodžio reiškiamais laiko tarpais“ (Ambrazas, red., 1996: 212):
 - 17) *V. Daunio estetika, orientuota į kūrėjo moralumo ir kūrybos harmoningumo dermę, darė didelį poveikį **sqjūdinio** pakilimo ir pirmaisiais nepriklausomybės metais.* DLKT
- „turintis išskirtinę ypatybę, kurią sudaro pamatiniu žodžiu pasakytas daiktas“ (Ambrazas, red., 1996: 212):
 - 18) *Kas dar rašys, pasirašinės, kas apskritai iš jų dar drįs užsiimti kokia, tarkime, **sqjūdinio** stiliaus veikla?* DLKT
- „skiriamas, tinkamas pamatiniu žodžiu reiškiamam daiktui“ (Ambrazas, red., 1996: 211):
 - 19) *Visaliaudinę euforiją vis skatino rotapritu dauginti „Sqjūdžio žinių“ lapeliai, minėtas „Atgimimas“, kone kiekviename rajone šalia įprasto vietinio laikraščio atsiradęs alternatyvus, **sqjūdinis** – iki pat milijonus sutraukusio Baltijos kelio, savotiško Sqjūdžio saulėlydžio, kai, išsibarsčius gyvajai grandinei, ėmė kurtis partijos ir partijėlės.* DLKT

sqjūdistas – trečiojo laipsnio darinys, priesagos *-istas* vedinys, padarytas iš daiktavardžio *sqjūdis*. Jis DLKT pavartotas 3 kartus vyr. g. dgs. v. forma. Po vieną pavyzdį rasta publicistikos šaltinyje, grožinės literatūros šaltinyje ir

administracinėje literatūroje. Priesagos *-istas* žodžiai paprastai žymi politinės-visuomeninės krypties šalininkus, sekėjus (žr. Ambrazas, red., 1996: 123):

- 20) *Kadangi ant dokumento Dočys neaptiko grifo „slaptai“, kaip senas **sjūdistas**, ištikimas viešumui ir persituarkymui, nusprendė su dokumentu supažindinti visuomenę.* (<http://archyvas.lietuvossarasas.lt/docio-skiltis-programinis-dokumentas>)

Darybos tipo reikšmę gali paveikti individualios tam darybos tipui priklausančių žodžių reikšmės. Pranas Skardžius yra atkreipęs dėmesį į tai, kad žodžių reikšmių įvairavimas priklauso nuo morfologinio žodžių susigrupavimo. Jis rašo: „pvz., priesaga *-ala-*, apskritai imant, yra visai neutralios reikšmės – daugiausia reiškia konkrečią veiksmo išdavą, kaip antai: *patiekalas, tepalas, verpalas*. Bet vietomis ši priesaga, patekusi į menkinamosios arba žeminamosios prasmės žodžius, dabar jau ir pati yra įgijusi menkinamąją reikšmę; pvz., *giedalas, šnekalas* ir kt. kai kuriose žemaičių šnektose yra ne paprastas, bet menkas, prastas giedojimas, ne neutralios reikšmės, bet menka, paniekinama, prasta šneka“ (Skardžius 1996: 574t)¹³. Priesagos *-istas* žodžiai irgi dažniausiai būna neutralios reikšmės ir žymi filosofinės, religinės, mokslinės, meninės, politinės-visuomeninės krypties šalininkus, sekėjus arba asmenis pagal jų palinkimą, pavyzdžiui, *humanistas, impresionistas, finalistas, humoristas* (žr. Ambrazas, red., 1996: 123), tačiau greta tokių žodžių kaip *aferistas, teroristas* žodis *sajūdistas* kartais įgyja menkinamąją ir žeminamąją reikšmes, pvz.:

- 21) – *Štai keletas įdomių skaičių, – Ur. pasitiesė keletą primargintų lapų, – kurie vaizdingai paliudys, kiek **sjūdistai** nusmukdė ir suardė mūsų pramonę ir žemės ūkį per rekordiškai trumpą laiką.* DLKT
- 22) *Anksčiau vienas buvo komunistas, kitas – komjaunuolis, dar kitas – **sjūdistas**. Būtent **sjūdistais** mus vadindavo, o tremtiniai išgirdavo ir blogesnių pravardžių, kai kurie juos vadino banditais.* (<http://kauno.diena.lt/naujienos/klaipeda/miesto-pulsas/v-lupeika-esu-vienisas-vilkas-817376>)
- 23) *Taip, prisipažįstu. Kadaisė irgi buvau **sjūdietis**. **Sjūdistas**, kaip anais laikais sakydavo.* (<http://kauno.diena.lt/naujienos/nuomones/nuomones/sajudis-lietuva-istorija-564617>)

Akivaizdaus semantinio skirtumo tarp žodžių *sajūdietis, sjūdininkas* ir *sjūdistas* nėra. Tik žodis *sajūdistas* kartais turi menkinamąją reikšmę.

sajūdiškai – ketvirtojo laipsnio darinys, priesagos *-ai* vedinys, padarytas iš būdvardžio *sajūdiškas*. DLKT šis prievieksmis vieną kartą pavartotas grožinės

¹³ Dar plg. Girčienė 2003: 24.

literatūros šaltinyje. Veiksmo būdo prievoksmiais pabrėžiamas veiksmo vykimo ar atlikimo būdas (žr. Ulvydas, vyr. red., 1971: 431; Ambrazas, red., 1996: 422):

- 24) – *O ką sakysi? Romanų juk nerašai, laikraščių neleidi. – Neširūpink, paš-
kaityš. Pripratę meluoti, – įsiterpė brolienė. Jonas Pipynė paskaitą pradė-
jo **sjūdiškai**. Kaip visi laukė laisvės, kaip žiebėsi vilties spindulėlis, kaip
Vingio parke tūkstantiniame mitinge sėdėjo arti atsivertusių tautos vadų...*
DLKT

Nors DLKT prievoksmis *sjūdiškai* pavartotas tik kartą, jis dabartinėje lietu-
vių kalboje vartojamas. Tai rodo interneto svetainių pavyzdžiai:

- 25) *Ir visai aiškiai, „**sjūdiškai**“ teigia tas: mesiu visus darbus, duona vandeniū
misiu, jokio atlyginimo negausiu, bet dirbsiu jums, gerieji žmonės! Nieko man
daugiau nereikia!* (<http://burgis.lt/„visi-i-rinkimus“>)
- 26) *Nieko čia blogo – tokie papročiai. Juk nebėra skirtumo, kokiai partijai spor-
tininkas simpatizuoja (geriausiai, kad jokiai), sutinkame rašyti jo pavardę ir
be galūnių pirmame puslapyje, kad tik medalį laimėtų. Ir gerai, kad taip yra.
Dar šiek tek sporto ir susitakysime, tapdami „**sjūdiškai**“ vieninga tauta.
Ar kas žino geresnį būdą sutelkti tautą?* ([https://www.delfi.lt/news/ringas/
politics/evareikis-nevisai-sportiski-pamastymai-olimpiadai-pasibaigus.
d?id=59334871](https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/evareikis-nevisai-sportiski-pamastymai-olimpiadai-pasibaigus.d?id=59334871)).

sjūdiškas – trečiojo laipsnio darinys, priesagos *-iškas* vedinys, padarytas iš
daiktavardžio *sjūdis*. DLKT šis būdvardis pavartotas 6 kartus: mot. g. vns. v. ir
k., dgs. vt., vyr. g. vns. k. ir dgs. k. bei n. formomis – po vieną kartą. Visi pa-
vyzdžiai rasti publicistikos šaltiniuose. Būdvardis *sjūdiškas* DLKT pavartotas
skirtingomis reikšmėmis:

- perkeltine panašumo reikšme, t. y. kaip žymintis ne „kaip kas“, o „kaip kie-
no, ko“ (Ambrazas, red., 1996: 207):
27) *Urbšys buvo labai delikatus žmogus ir gyvenime, ir politikoje, tad jo šita pa-
taisa visiškai suprantama prie **sjūdiškos**, šiek tiek karštai į priekį einančios
dvasios (juokiasi).* DLKT
- „būdingas, įprastas, priskiriamas pamatiniu žodžiu pasakytam daiktui, susijęs
su tuo daiktu“ (Ambrazas, red., 1996: 207):
28) *Įdėmiai klausėsi, draugiškai bendravo, buvo tolerantiškas radikaliems **sjū-
diškiems** pareiškimams, demonstravo solidarumą ir supratingumą.* DLKT
- kaip žymintis esmines daikto ypatybes, t. y. rodantis, „kad pamatiniu žo-
džiu pasakytas daiktas sudaro pažymimuoju žodžiu reiškiamo daikto esmę,

pamata. Ši reikšmė yra glaudžiai susijusi su būdingos ypatybės reikšme“ (Ambrazas, red., 1996: 207):

29) *Buvau tada Dailininkų sqjungos pirmininkas. Teko dalyvauti įvairiose sqjūdiškose akcijose. Rašytojai pasiūlė mane asociacijos prezidentu.* DLKT

2.2. Priešdėlių vediniai

Iš žodžio *sqjūdis* yra padaryti 7 priešdėlių vediniai, 1 iš jų yra trečiojo laipsnio darinys, 5 – ketvirtojo laipsnio dariniai ir 1 – penktojo laipsnio darinys. Dabartinėje lietuvių kalboje vartojami ne tik lietuviški priešdėliai, bet ir daug tarptautinių. DLKG rašoma, kad „tarptautinių priešdėlių yra gana daug, tačiau didesnė jų dalis tiktai išsiskiria viename kitame iš kitur atėjusiame žodyje, o lietuvių kalboje naujiems daiktavardžiams pasidaryti nėra vartojami“ (Ambrazas, red., 1996: 149t). Su tuo nesutikti leidžia faktas, kad iš rastų 7 priešdėlinių vedinių beveik pusė sudaryta su tarptautiniais priešdėliais¹⁴.

antisqjūdinis – ketvirtojo laipsnio darinys, priešdėlio *anti-* vedinys, padarytas iš būdvardžio *sqjūdinis*¹⁵. Priešdėlis *anti-* reiškia priešingybę, priešiskumą kam nors, buvimą priešais ką nors; šitas priešdėlis atitinka lietuviškus priešdėlius *prieš, priešais* (žr. Kinderys, ats. red., 2001: 51). Būdvardis *antisqjūdinis* DLKT pavartotas 2 kartus: 1 kartą mot. g. vns. g. forma ir 1 kartą – vyr. g. vns. v. forma. Pavyzdžiai rasti publicistikos šaltiniuose. Šie būdvardžiai nurodo apibūdinamojo reiškinio išskiriamąjį požymį (žr. Ulvydas, vyr. red., 1965: 571), pvz.:

30) *Partinis interesas turėti savo turtuolius privertė LDDP ne tik atsisakyti daugelio rinkiminių įsipareigojimų, bet ir pačią partiją transformavo į „raudonųjų liberalų“ bendriją. Tiesa, **antisqjūdinis** jos pobūdis ir komunistinės disciplinos tradicija partiją dar išlaiko nesuskilusių netgi Seimo frakcijoje...* DLKT

¹⁴ Kriterijai, pagal kuriuos vieni tarptautiniai priešdėliai tarptautinių žodžių žodynuose laikomi priešdėliais, o kiti – sudurtinių žodžių dėmenimis, nėra aiškūs. Pavyzdžiui, Algimanto Kinderio redaguotame žodyne *anti-* laikomas priešdėliu (žr. Kinderys, ats. red., 2001: 51), o Valerijos Vaitkevičiūtės parengtame žodyne – dėmeniu (reikia suprasti – sudurtinio žodžio dėmeniu; žr. Vaitkevičiūtė 2007: 86). Abiejuose žodynuose *de-* laikomas priešdėliu (žr. Kinderys, ats. red., 2001: 145; Vaitkevičiūtė 2007: 216), o *post-* abiejuose žodynuose laikomas sudurtinių žodžių pirmuoju dėmeniu (žr. Kinderys, ats. red., 2001: 593; Vaitkevičiūtė 2007: 878).

¹⁵ Iš pradžių atrodė, kad būdvardis *antisqjūdinis* yra daiktavardžio *antisqjūdis* priesaginis vedinys. Tačiau patikrinus Google paieškos sistemoje paaiškėjo, kad būdvardis *antisqjūdinis* yra vartojamas daug dažniau nei daiktavardis *antisqjūdis*. Todėl prieita prie išvados, kad būdvardis *antisqjūdinis* yra priešdėlinis būdvardžio *sqjūdinis* vedinys.

- 31) *Nežinia, ar socialistai padės LDDP, tačiau aišku, kad LDDP prarandant savo „antisqjūdine“ formą jos kairiausiams nariams bus kur nueiti kaip į atstatytus senus namus.* DLKT

Šio būdvardžio pavyzdžių galima rasti interneto svetainėse:

- 32) *Knygoje atskiru skyriumi apžvelgiami Sovietų Sąjungos valdžios institucijų **antisqjūdiniai** veiksmai.* (gs.elaba.lt/object/elaba:2172094/2172094.pdf)
- 33) *Šio darbo tikslas – remiantis archyviniais ir publikuotais šaltiniais, mokslinė literatūra, išanalizuoti **antisqjūdinių** jėgų vykdytos taktikos ypatumus Lietuvoje atgimimo laikotarpiu.* (gs.elaba.lt/object/elaba:2172094/2172094.pdf)

antisqjūdis – trečiojo laipsnio darinys, priešdėlio *anti-* vedinys, padarytas iš daiktavardžio *sqjūdis*. Kaip ką tik minėta, priešdėlis *anti-* reiškia priešingybę, priešiškamą kam nors, buvimą priešais ką nors (žr. Kinderys, ats. red., 2001: 51). Daiktavardis *antisqjūdis* 4 kartus pavartotas publicistikos šaltiniuose: vyr. g. vns. v. forma – 3 kartus, dgs. k. forma – 1 kkartą, pvz.:

- 34) *Buvo įvairių mėginimų sukurti savotiškų **antisqjūdžių**, suskaldyti, sutrikdyti žmones. Jau keli tokie žlugo. Paskutinis iš jų mėgino pasivadinti „Ateities forumu“.* DLKT
- 35) – *Tai to paties partijų formavimosi proceso tarpsnio reiškiny. Jeigu LKP persiorganizavo į LDDP kaip **antisqjūdis** (kitokio skiriamą bruožą nematau, nes tai daugeliu atvejų yra labiau liberalistinė partija nei liberalai ir konservatyvesnė nei konservatoriai), tai dabar, kada jos politinis potencialas yra išnaudotas konkrečios valdžios, jų likimas gali būti projektuojamas tiktai apibrėžtesniu pavidalu.* DLKT

ikisqjūdinis – ketvirtojo laipsnio darinys, priešdėlio *iki-* vedinys, padarytas iš būdvardžio *sqjūdinis*. Nei LKG, nei DLKG neminimi priešdėlio *iki-* vediniai būdvardžiai. LKG galima rasti tik tokią informaciją: „Dabartinėje literatūrinėje kalboje yra šiek tiek būdvardžių su priešdėliais ir priesagomis. Tokie dariniai dažniausiai išvedami iš prielinksnio ir daiktavardžio junginių. Jie turi priesagą *-inis* ir įvairius priešdėlius. Visi priešdėliniai priesaginiai būdvardžiai išlaiko nuo abiejų sudaromųjų dalių (priešdėlio ir daiktavardžio) priklausomą reikšmę ir išskiria pažymėtus daiktus iš kitų bei žymi daiktų rūšį, kaip daiktavardiniai priešdėliniai antrosios grupės būdvardžiai. Pvz.: *begalinis gerumas, ikimokyklinis amžius, pokarinis laikas, prieškarinis gyvenimas...*“ (Ulvydas, vyr. red., 1965: 591). Tokie vediniai negali būti laikomi sudurtiniais žodžiais arba mišriojo darybos būdo vediniais. Sudurtiniai žodžiai daromi iš dviejų savarankiškų žodžių kamienų (žr. Ambrazas, red., 1996: 228), o prielinksnis, kaip žinoma,

yra „nesavarankiška kalbos dalis, kurią sudaro nekaitomi žodžiai, padedantys išreikšti daiktavardžio bei įvardžio netiesioginių linksnių sintaksinius ryšius ir reikšminius santykius su kitų savarankiškų žodžių formomis“ (ten pat: 437). Todėl tokio tipo būdvardžiai kaip *ikisqjūdinis*, *posqjūdinis*, *priešsqjūdinis* laikytini priešdėlių vediniais.

LKŽe galima rasti 17 priešdėlio *iki-* ir priesagos *-inis* vedinių būdvardžių, kurie žymi laiką, buvusį iki laiko arba prieš laiką, kuris pasakytas pamatiniu žodžiu, pvz.: *ikiburžuazinis*, *ikirevoliucinis*, *ikišventinis*. Taigi ir būdvardis *ikisqjūdinis* žymi laiką, buvusi iki Sąjūdžio arba prieš Sąjūdį. DLKT šis būdvardis pavartotas 6 kartus: mot. g. vns. vt. forma – 1 kartą, dgs. g. forma – 1 kartą, vyr. g. vns. n. ir įn. formomis – po vieną kartą, dgs. g. ir įn. formomis – irgi po vieną kartą. Iš DLKT rastų pavyzdžių 4 pateikti publicistikos šaltiniuose, 2 – administracinės literatūros šaltiniuose:

36) *Atsakydama į J. Šorio pastebėjimą, kad dabar, atsivėrus sienoms Šengeno erdvė įpareigoja puoselėti folklorą ir tradicijas dar labiau nei ikisqjūdiniais laikais, J. Šemetaitė tikina, jog „nuo tada išlieka Baltijos šalių bendrystės idėja“*. DLKT

37) *Daug karštų susirinkimų, diskusijų dar ikisqjūdiniu laikotarpiu vykdavo Rašytojų sąjungoje*. DLKT

nesqjūdietiškas – penktojo laipsnio darinys, priešdėlio *ne-* vedinys, padarytas iš būdvardžio *sqjūdietiškas*. Kaip rašoma LKG, „iš kiekvieno būdvardžio galima sudaryti priešdėlinį būdvardį su neiginiu *ne*. Visi šie dariniai rodo ypatybę, priešingą pagrindiniu žodžiu reiškiamai ypatybei“ (Ulvydas, vyr. red., 1965: 589). DLKT būdvardis *nesqjūdietiškas* pavartotas tik vieną kartą, jis publicistikos šaltinyje pavartotas mot. g. dgs. v. forma:

38) *Aukščiausiojoje Taryboje buvo įkurta Jungtinė Sąjūdžio frakcija. Šio žingsnio potekstė aiški: kitos frakcijos – nesqjūdietiškos, ir į jas pradėta žiūrėti, kaip į priešiškas*. DLKT

Internete rastas irgi tik vienas šio būdvardžio pavyzdys – vyr. g. vns. g. forma:

39) *Atsiprašome Baltarusijos piliečių už nepagarbą ir nesqjūdietišką Lietuvos aukščiausių institucijų atsakingų pareigūnų veiklą*. (<http://www.voruta.lt/lietuvos-sajudzio-vilniaus-skyriaus-valdybos-pareiskimas-del-baltarusijos-pilieciu-neileidimo-i-lietuva>)

posqjūdinis – ketvirtojo laipsnio darinys, priešdėlio *po-* vedinys, padarytas iš būdvardžio *sqjūdinis*. LKG ir DLKG aptariami būdvardžiai, padaryti su priešdėliu *po-*, tačiau laiko reikšmė tokių būdvardžių neskiriama (Ulvydas, vyr.

red., 1965: 588; Ambrazas, red., 1996: 225). Laiko reikšmė skiriama tik priešdėlinių *po-* vedinių daiktavardžių: „Kai kurie priešdėlio *po-* vediniai žymi laiką, arba einantį tuojau po pamatiniu žodžiu pasakyto laiko, arba už jį kiek ankstesnį“ (Ambrazas, red., 1996: 148). Kaip jau minėta, visi priešdėliniai priesaginiai būdvardžiai išsaugo nuo abiejų sudaromųjų dalių (priešdėlio ir daiktavardžio) priklausomą reikšmę (Ulvydas, vyr. red., 1965: 591), todėl turi būti skiriama ir priešdėlio *po-* vedinių būdvardžių laiko reikšmė (plg. su LKŽe pateikiamais pavyzdžiais: *pobaudžiavinis, pocarinis, pogimdyminis, popamokinis*). Vadinasi, būdvardis *posąjūdinis* irgi žymi laiką, kuris eina, vyksta po laiko, pasakyto pamatiniu žodžiu. DLKT šis būdvardis pavartotas 10 kartų: mot. g. vns. v. forma – 2 kartus, įn. ir vt. formomis, dgs. v. ir g. formomis, vyr. g. vns. v., n. ir g. formomis ir dgs. k. forma – po vieną kartą. 8 pavyzdžiai rasti publicistikos šaltiniuose, 2 – grožinės literatūros šaltiniuose, pvz.:

40) *Gyvename ne tik posovietinį laiką, bet jau ir **posąjūdinį, porevoliucinį** laiką.* DLKT

41) *Tatuiruotėse perspina įvairios idėjinės sistemos, religiniai motyvai netrukdo šalia esančioms pasaulietiškomis banalybėms, o daugelį įrašų būtų galima klasifikuoti „**ikisąjūdiniam**“ ir „**posąjūdiniam**“ laikui.* DLKT

postsąjūdinis – ketvirtojo laipsnio darinys, priešdėlio *post-* vedinys, padarytas iš būdvardžio *sąjūdinis*. Kaip minėta, priešdėlis *post-* dviejuose tarptautinių žodžių žodynuose laikomas sudurtinių žodžių pirmuoju dėmeniu (Kinderys, ats. red., 2001: 593; Vaitkevičiūtė 2007: 878). Laikantis vienodumo kriterijaus, šiame straipsnyje žodis *postsąjūdinis* laikomas priešdėlio vediniu. Priešdėlis *post-* reiškia „esantis po ko nors, tolesnis, vėlesnis“ (žr. Kinderys, ats. red., 2001: 593). Jį atitiktų lietuviškas priešdėlis *po-*. Rasti pavyzdžiai žymi laiką, kuris vyksta po laiko, pasakyto pamatiniu žodžiu. DLKT šis būdvardis rastas tik vienas, publicistikos šaltinyje jis pavartotas vyr. g. dgs. v. forma:

42) *Aišku, Sąjūdis šiandien nebeturi jokio turinio, išskyrus trumpą, bet garbingą istoriją. Jo vardu veikę kerosieriai bei įvairūs **postsąjūdiniai** rėksniai, sąmoningai ar nesąmoningai segesi Sąjūdžio vardą, tuo jį tik nuvalkiojo ir diskreditavo.* DLKT

Šio būdvardžio pavyzdžių galima rasti interneto svetainėse:

43) *Taip, nuviltas **postsąjūdinis, postrevoliucinis** idealizmas, kuris grasinosi virsti ir palengvėle virto cinizmu.* (<https://www.scribd.com/doc/50487029/Jurga-Ivanauskaite-Placebas>)

44) ***Postsąjūdinis** hašiš realizmas. Bet labai tikslu, tai ryškiausiai šios šventės ženklai. Kartais dedamos visos pastangos to nepastebėti ir rašyti kitaip.* (<https://www.gayline.lt/modules.php?op=>

modload&name=Diskusijos&file=viewtopic&topic=4157&forum=1...%2520-%252039k&start=0)

priešsąjūdinis – ketvirtojo laipsnio darinys, priešdėlio *prieš-* vedinys, padarytas iš būdvardžio *sqjūdinis*. LKG ir DLKG priešdėlio *prieš-* būdvardžiai neskiriami. Trys pavyzdžiai (*prieškarinis gyvenimas, priešlėktuvinės patrankos, priešrinkiminės dienos*) paminėti LKG prie priešdėlinių priesaginių darinių, išlaikančių priešdėlio ir daiktavardžio reikšmę bei žyminčių daiktų rūšį (Ulvydas, vyr. red., 1965: 591). Akivaizdu, kad *prieškarinis gyvenimas* ir *priešrinkiminės dienos* žymi laiką, einantį prieš pat laiką, pasakytą pamatiniu žodžiu (dar plg. pavyzdžius iš LKŽe: *priešadventinis, priešmokyklinis, priešpietinis*). Tokią reikšmę turi po vieną kartą DLKT pavartoti 4 būdvardžiai *priešsąjūdinis*. Jie pavartoti mot. g. vns. g. forma, vyr. g. vns. g. forma, dgs. g. ir įn. forma. 3 pavyzdžiai rasti publicistikos šaltiniuose, 1 – negrožinės literatūros šaltinyje:

45) *Šiek tiek lengviau, kai šnekam apie paskutinį priešsąjūdinį dešimtmetį, – juk Algimantą Mackų, Alfonsą Nyką Niliūną, Liūnę Suteką jau galėjome lyginti su Judita Vaičiūnaite, Sigitu Geda, Marcelijum Martinaičiu...* DLKT

Tik vienas būdvardis turi priešiško reikšmę. LKG ir DLKG minima, kad retkarčiais priešdėlio *prieš-* daiktavardiniai vediniai žymi dalyką, kuris yra nukreiptas prieš pagrindiniu žodžiu pasakytą dalyką (Ulvydas, vyr. red., 1965: 432; Ambrazas, red., 1996: 148). Būdvardžių, turinčių tokią reikšmę, galima lengvai rasti LKŽe, pvz.: *priešalkoholinis, priešamerikinis, priešbaudžiavinis, priešbažnytinis, priešemigracinis*. Tokios reikšmės būdvardis rastas ir DLKT – jis yra vyr. g. vns. k. formos:

46) *Visiems žinomi faktai byloja ką kita – etninės mokyklos Kelmėje, į kurią atgimimo laikais traukte traukė šimtais kaip į Meką, pradininkas yra V. Rutkūnas, o idėjų atsinešęs iš priešsąjūdinio Rumšiškėse susikūrusio etnoentuziastų sambūrio.* DLKT

2.3. Sudurtiniai žodžiai

DLKT rasti 8 su žodžiu *sqjūdis* sudaryti sudurtiniai žodžiai. „Lietuvių kalbos sudurtiniai žodžiai visada yra sudaromi iš dviejų savarankiškų žodžių, juos sujungiant į vieną; tuo jie skiriasi nuo vedinių, kurie su priesagomis, galūnėmis ar priešdėliais yra padaromi iš vieno pamatinio žodžio“ (Urbutis: 1961: 65). Iš šių sudurtinių žodžių 5 yra ketvirtojo laipsnio dariniai ir 3 – trečiojo laipsnio dariniai. Visi jie yra daiktavardžiai. 3 daiktavardžių vienas iš sandų yra žodis *sqjūdis*, jis yra 2 dūrinių antrasis sandas ir 1 dūrinio – pirmasis. Kitų 3 dūrinių antrasis

sandas yra žodis *sąjūdininkas*, 1 dūrinio – *sąjūdietis*, 1 dūrinio – daiktavardis *sąjūdistas*. V. Urbučio teigimu, sudurtinių daiktavardžių, turinčių bent vieną sandą, atsiradusį iš priesaginio daiktavardžio, pasitaiko retai ir „į tokius darinius (ypač su ryškesnes, ilgesnes priesagas turinčiais sandais) reikia žiūrėti kaip į išimtis“ (Urbutis 1961: 75). Bet DLKT pavartoti net 5 iš 8 rastų dūriniai, kurių antrasis sandas yra priesaginis daiktavardis, neleidžia su tuo sutikti.

antrasąjūdininkas – ketvirtojo laipsnio darinys, sudarytas iš skaitvardžio *antras* ir daiktavardžio *sąjūdininkas*. „Iš skaitvardžio ir daiktavardžio padarytų sudurtinių daiktavardžių, kurių leksinė reikšmė maždaug sutampa su darybos reikšme, antrasis (daiktavardinis) sandas pasako, koks dalykas turimas galvoje, o pirmasis (skaitvardinis) sandas nurodo to dalyko skaičių ir eilę“ (Urbutis 1961: 92). Anot V. Urbučio, didesnė dalis šios rūšies sudurtinių daiktavardžių yra naujadarai (žr. Urbutis 1961: 91). DLKT šis dūrinys 1 kartą pavartotas publicistikos šaltinyje – vyr. g. dgs. v. forma. Jis nurodo „antrosios kartos“, t. y. vėlesnio Sąjūdžio laikotarpio, sąjūdininkus (interneto svetainėse tokio dūrinio pavyzdžių nerasta):

47) *Landsbergio „prasiplepėjimas“, pataikaujančių žurnalistų paverstas antrašte „...Jei man pasiūlytų atsakingesnes pareigas, aš jų neatsisakyčiau...“ Tylu, nes tokių pareigų kol kas Lietuvoje nėra. Po to pragysta Landsbergio parankiniai – iš valstybinio biudžeto apmokama spauda, radijas, televizija ir **antrasąjūdininkai**. Jie vienbalsiai ima šaukti: reikia prezidentinio valdymo! Na štai, pareigos jau atsirado, tačiau aplinkui – jokios reakcijos.* DLKT

ekosąjūdis – trečiojo laipsnio darinys, sudarytas iš būdvardžio *ekologiškas* trumpinio ir daiktavardžio *sąjūdis*. „Iš būdvardžio ir daiktavardžio padarytų sudurtinių daiktavardžių, kurių leksinė reikšmė maždaug sutampa su darybos reikšme, pirmasis (būdvardinis) sandas iškelia dūriniu pasakomam dalykui būdingą ypatybę, išskiriančią jį iš kitų tos pačios rūšies ar grupės (nurodytos antruoju sandu) dalykų“ (Ambrasas, red., 1996: 154). DLKT šis dūrinys pavartotas 1 kartą. Jis vyr. g. vns. v. forma pavartotas publicistikos šaltinyje ir nurodo sąjūdžio rūšį:

48) *Ši miela jaunų žmonių vilniečių šeimynėlė gyvena Užupyje. Tad nenustebau, kad su bendraminčiais nori Tymo kvartalą paversti ekologiškai švarių produktų turgeliu. Jaunų žmonių **ekosąjūdis**. Sužinojusi, kad naudoju nedaug kosmetikos ir ją renkuosi itin atidžiai, Solveiga man tuoj pat atsiuntė srašą liūdnei pagarsėjusių plačiai naudojamų E papildų, kurių reikėtų vengti.* DLKT

Interneto svetainėse rasti du pavyzdžiai: vienu atveju *ekosąjūdis* parašytas kartu, kitu – atskirai. Kaip rodo pavyzdžiai, šis žodis nesietinas su Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžiu:

- 49) *Netrukus ekosąjūdžio laikraštyje „Greenzien“ pasirodys Kapčiamiesčio girininkijos girininko Rimanto Pilecko interviu, kuriame bus pristatoma ne tik Kapčiamiesčio girininkija, bet ir urėdijos medelynas, jame auginami medžių ir krūmų sodinukai.* (<http://dzukuzinios.lt/respublikos-spauda-apie-miskininkus>)
- 50) *Viešoji įstaiga „Eko Sąjūdis“, Šermukšnių g. 6A, Vilniaus m., Vilniaus m. sav., LT-01106* (<https://www.118.lt/imones/viesoji-istaiga-eko-sajudis/8227058>)

liberalsąjūdielis – ketvirtojo laipsnio darinys, sudarytas iš daiktavardžio *liberalai* ir daiktavardžio *sąjūdielis*¹⁶. „Sudurtiniai daiktavardžiai, padaryti iš dviejų daiktavardžių, pagal sandų reikšmių tarpusavio santykį dažniausiai yra apibrėžiamieji (determinatyviniai): vienas sandas apibrėžia kitą, susiaurindamas jo reikšmę, todėl bendroji tokio sudurtinio daiktavardžio darybos reikšmė yra siauresnė negu jo pagrindinio (apibrėžiamojo) sando“ (Ambrazas, red., 1996: 151). Daiktavardis *liberalsąjūdielis* DLKT pavartotas 9 kartus, vartojama tik vyr. g. dgs. forma: v. – 5 kartus, k. – 2, n. ir įn. – po vieną kartą. Visi pavyzdžiai rasti publicistikos šaltiniuose. Šių vedinių antrasis sandas žymi asmenų priklausymą pagal ideologiją, veiklą kokiam nors žmonių telkiniui (žr. Ambrazas, red., 1996: 140), o pirmasis susiaurina reikšmę, nurodydamas konkrečią partiją, t. y. Liberalų sąjūdžio partiją, pvz.:

- 51) *Praeitą savaitę konservatoriai, liberalsąjūdiečiai, liberalcentristai, soclibai, socdemai, valstiečiai liaudininkai ir „darbiečiai“ (toliau – TSLSLiCSSLS-DVLDP) priėmė Seime naują Aukštojo mokslo įstatymą.* DLKT

¹⁶ Iš pradžių manyta, kad daiktavardis *liberalsąjūdielis* yra priesagos *-ietis* vedinys, padarytas iš daiktavardžio *liberalsąjūdis* (nors DLKT daiktavardis *liberalsąjūdis* nepavartotas, pavyzdžių su juo galima rasti interneto svetainėse: *Liberalsąjūdis pradėjo totalų nepalankių partijų puolimą, nes, panašu, kitaip neperšoks tų jiems reikalingų kelių procentų* (<http://www.ve.lt/naujienos/lietuva/lietuvas-naujienos/liberalsajudieciai-kaltina-politinius-konkurentus-juodosiomis-technologijomis/komentarai>); *Liberalsąjūdis, tapęs konservatorių klakeriais (klaka –[pranc. claque] samdytų žiūrovų grupė, triukšmingai girianti arba peikianti reginį), pareiškia, kad kultūros ministras jų. Lygiai taip pat galima pareikšti, kad jų yra ir premjeras* (<https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/nlasiene-fntt-istorija-atsakymai-slypi-giliau.d?id=57125879>)). Tačiau Google paieškos sistemos pateikiamas žodžių junginio *Liberalų sąjūdis* ir žodžio *liberalsąjūdis* pavartojimo skaičius rodo, kad *liberalsąjūdis*, palyginti su *Liberalų sąjūdis*, labai retai vartojamas. Todėl nuspręsta daiktavardį *liberalsąjūdielis* laikyti dūriniu.

- 52) *Tačiau postas, kurį paliko **liberalsąjūdiečiai**, lieka laisvas, nes buvo įsteigtas opozicijai, tik niekas iš opozicijos atstovų nenori dirbti su valdančiaisiais.*
DLKT

liberalsąjūdininkas – ketvirtojo laipsnio darinys, sudarytas iš daiktavardžio *liberalai* ir daiktavardžio *sąjūdininkas*. Daiktavardis *liberalsąjūdininkas* DLKT pavartotas tik 2 kartus: vyr. g. vns. v. forma ir vyr. g. dgs. k. forma. Pavyzdžiai rasti publicistikos šaltiniuose. Šių vedinių antrasis sandas žymi asmens (asmenų) pavadinimą pagal tą asmenį (ar grupę asmenų), kurio šalininku bei sekėju yra vediniu pasakytas asmuo (žr. Ambrazas, red., 1996: 114), o pirmasis susiaurina reikšmę, nurodydamas konkrečią partiją, t. y. Liberalų sąjūdžio partiją:

- 53) *Įkandin jo apie galimybę sudaryti Seimo tyrimo komisiją arba bent jau iškelti šį klausimą Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komitete prakalbo ir konservatoriai Andrius Kubilius, Jurgis Razma (pastarasis buvo velionio bendramokslis), Seimo NSK narys **liberalsąjūdininkas** Algis Kašėta, susipažinęs su V. Pociūnu tiriant Prezidentūros skandalą.* DLKT

- 54) *Taip iš esmės yra todėl, kad ir pačių fronto lyderių – konservatorių ir **liberalsąjūdininkų** – veikloje politinio principingumo, būtino aiškiai regimoms reformoms įvykdyti, išties labai trūksta, o skirtis tarp pastarųjų skambių deklaracijų ir realios veiklos – netgi akivaizdžiausiai matoma mėgėjiška akimi.* DLKT

Kad šis daiktavardis lietuvių kalboje yra plačiai vartojamas, rodo ne tik pavyzdžiai interneto svetainėse, bet ir faktas, kad jis yra įtrauktas į *Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyną*.

liberalsąjūdistas – ketvirtojo laipsnio darinys, sudarytas iš daiktavardžio *liberalai* ir daiktavardžio *sąjūdistas*. DLKT daiktavardis *liberalsąjūdistas* pavartotas tik vieną kartą, jis vyr. g. dgs. k. forma pateiktas publicistikos šaltinyje. Šių vedinių antrasis sandas žymi politinės–visuomeninės krypties šalininkus, sekėjus (žr. Ambrazas, red. 1996: 123), o pirmasis susiaurina reikšmę, nurodydamas konkrečią partiją – Liberalų sąjūdžio partiją, pvz.:

- 55) *Tačiau ar yra veiksmių, galinčių palengvinti koalicinių derybų eigą? Be abejo. Visų pirma mažųjų politinių jėgų (**liberalsąjūdistų**, liberalcentristų, social-liberalų, pilietininkų, galbūt ir liaudininkų) nusiteikimas derėtis ir dirbti su abiem būsimaisiais koalicinių derybų poliais – ir konservatoriais, ir social-demokratais.* DLKT

Interneto svetainėse daiktavardis *liberalsąjūdistas* vartojamas:

- 56) *Anksčiau reikėjo jungtis su **liberalsąjūdistais**, kol dar abi partijos buvo valdžioje, bet lyderių ambicijos neleido. O dabar **liberalsąjūdistams** liberalcentristai tiesiog nebeįdomūs.* (<https://www.tv3.lt/komentarai/775061/kelios-desimtys-plunges-liberalcentristu-perejo-i-liberalu-sajudi>)
- 57) ***Liberalsąjūdistai** niekada nebuvo prie lovio, todėl, galima manyti, kad niežti nagai ką nors prichvatizuoti.* (<http://jura.diena.lt/lt/naujienos/nuomones/klaipedieciai-ryztingai-kovos-pries-laivininkystes-privatizacija-268890/komentarai>)

Kaip minėta, viso darybos tipo reikšmę gali paveikti individualios tam darybos tipui priklausančių žodžių reikšmės ir neutralios reikšmės žodžiai kartais gali įgyti menkinamąją ir žeminamąją reikšmes, plg.:

- 58) *Tuoj gyvenimas pagerės, kai pažiūrėsit į LSDP sąrašą. O kas tuo netiki, tegul palaukia, kol sąrašą pateiks paksiodai ir **liberalsąjūdistai**. Tiems, kas bus pavasarį išrinkti į valdžią, gyvenimas pagerės.* (<http://www.anyksta.lt/naujienos/savaitgalio-diskusija/33832-savaitgalio-diskusija-ar-jus-gyvenimas-pagerejo>)
- 59) *Atvirai kalbant, labiausiai tinkantis panaudoti europarlamentarui paskirtas lėšas iš Lietuvos būtų **liberalsąjūdistas** G. Navaitis. Lėkė taksi už 500 litų į Kauną – susitikti su odontologais. Už 800 litų Palangos viešbutyje ėmė kambarį susitikti su konservatoriaus P. Žeimio rinkėjais, o Trakuose už 600 litų nakty slėpėsi nuo žibinkštų. Po velnių, G. Navaitis tikrai nepadarytų gėdos mums Europarlamente. Ten tikrai jo niekas nebūtų pasiteiravęs, kokio velnio su tokia figūra už pustrėčio tūkstančio litų prireikė sporto klube ar kam jam A. Milne'o „Mikė Pūkuotukas“. (*http://www.ivaizdis.lt/zinpr_det.php?id=24278)

Akivaizdaus semantinio skirtumo tarp žodžių *liberalsąjūdietis*, *liberalsąjūdininkas* ir *liberalsąjūdistas* nėra. Tik žodis *liberalsąjūdistas* (kaip ir anksčiau aptartas *sąjūdistas*) gali turėti menkinamąją reikšmę.

libsąjūdis – trečiojo laipsnio darinys, sudarytas iš daiktavardžio *liberalai* trumpinio ir daiktavardžio *sąjūdis*. DLKT šis dūrinys pavartotas tik vieną kartą publicistikos šaltinyje – vyr. g. vns. k. forma – ir nurodo sutrumpintą Liberalų Sąjūdžio partijos pavadinimą:

- 60) *Populistinės partijos primeta žaidimo taisykles, panašiai kaip didieji prekybos centrai šokdina smulkesnius prekeivius. Kad jau taip yra, tai ir **libsąjūdzio** ateitis visiškai priklausys nuo p. Auštrevičiaus politinio kūno sugebėjimų.* DLKT

Interneto svetainėse pavyzdžių su dūriniu *libsąjūdis* apstu, pvz.:

- 61) „**Libsąjūdžio**“ atstovas teigia, kad už antrininko nugaros stovi Seimo narys buvęs socialliberalas Gediminas Jakavonis, kurio padėjėjas Arnoldas Butkus, turintis UAB „Verslo ratas“, ir įdarbino Algį Kašėtą Nr. 2. (<https://www.alfa.lt/straipsnis/197029/kaseta-jakavoni-kaltina-naudojant-juodasias-technologijas>)
- 62) *Liberalų Sąjūdis*, lyginant su ankstesniais rinkimais, pakilo į viršų. Aš neatsimenu kito atvejo, o kad viena iš valdančių partijų būtų šoktelėjusi – rinkimų švytuoklė visgi daro savo. Ir čia turime neįtikėtiną sėkmę. Per ankstesnius **Libsąjūdis** gavo ~5 procentus balsų ir vos praėjo rinkiminę kartelę, o dabar – gavo ~8 procentus. (<http://rokiskis.popo.lt/tag/libcentristai>)

naujasąjūdininkas – ketvirtojo laipsnio darinys, sudarytas iš būdvardžio *naujas* ir daiktavardžio *sąjūdininkas*. Kaip minėta, tokių dūrinių pirmasis sandas iškelia dūriniu pasakomam dalykui būdingą ypatybę, išskiriančią jį iš kitų tos pačios rūšies ar grupės (nurodytos antruoju sandu) dalykų (Ambrazas, red., 1996: 154). DLKT šis dūrinyš pavartotas 1 kartą publicistikos šaltinyje – vyr. g. dgs. v. forma – ir nurodo „naujos kartos“, t. y. vėlesnio laikotarpio, sąjūdininkus (internetu svetainėse šio dūrinio pavyzdžių nerasta):

- 63) *Jokioje rinkiminėje programoje nebuvo kalbama ir apie restituciją. Tačiau šios problemos iškilo po nepriklausomybės atkūrimo. Ypač jas eskalavo **naujasąjūdininkai**, kurie, pasinaudodami situacija ir siekdami savanaudiškų tikslų, patraukė vieną kitą ir buvusį Sąjūdžio lyderį į savo pusę...* DLKT

sąjūdmetis – trečiojo laipsnio darinys, daiktavardžių *sąjūdis* ir *metai* dūrinyš. Jau minėta, kad tokių dūrinių vienas sandas apibrėžia kitą, susiaurindamas jo reikšmę, todėl bendroji tokio sudurtinio daiktavardžio darybos reikšmė siauresnė nei jo pagrindinio sando reikšmė (Ambrazas, red., 1996: 151). DLKT rastas tik vienas toks dūrinyš, jis publicistikos šaltinyje pavartotas vyr. g. vns. įn. forma ir nurodo Sąjūdžio pakilimo laikotarpį:

- 64) *Galvą pasukus akys slysta, kaip žmonės tebesako, rubežiaus su Lenkija pakraščiais, lig šiol stropiai tebesaugomais dvi dešimtys metų pasienio tarnyboje majoro Galūzos bei kitų tokių iš anų laikų ir struktūrų, kurių pavardes tremtinių mitinge Vilniuje išvardino. Gerai saugo. Ne taip, kaip kiaurą Lietuvos rytinę sieną, kurią visą Artūras Skučas **sąjūdmečiu** kryžiais nustatyt norėjo, o dabar per kurią plūsta iš Azijos nelegalūs migrantai, paprastai sulaukiami tik saugojimo patirtį turinčių.* DLKT

Internetu svetainėse galima rasti pavyzdžių su dūriniu *sąjūdmetis*:

- 65) *Lukiškių aikštė yra svarbi Lietuvos istorijai kaip 1863 m. sukilimo prieš Rusijos carizmą – okupantą kankinių – Z. Sierakausko ir K. Kalinausko mirties atminimo vieta. Tam priminti sqjūdmečiu 1988 m. buvo pastatytas kryžius, kurį maskolius tuoj pat sprogdino.* (<http://www.propatria.lt/2017/11/liudvikas-narcizas-rasimas-kam-atiteko.html>)
- 66) *Viens su puse, du be ruso, graži Lietuva – taip išdrąsėję traukdavome sqjūdmečio pradžioje, norėdami, kad gera nuojauta apie artėjančią valstybės laisvę sklistų ir tokiu būdu.* (<http://aidas.lt/lt/tautos-mokykla/article/8859-08-30-augo-kieme-zaliasai>)

2.4. Neaiškūs atvejai

Šiame skyriuje bus aptariami žodžiai, kurių dėl tam tikrų priežasčių nepavyko priskirti prie konkrečios darybos grupės.

desqjūdizacija – daiktavardžio *desqjūdizacija* darybos etapai nėra visiškai aiškūs. Jis galėtų būti penktojo laipsnio darinys, priešdėlio *de-* vedinys, padarytas iš daiktavardžio *sqjūdizacija*¹⁷. Priešdėlis *de-* tokiu atveju reikštų atskyrimą, pašalinimą, panaikinimą; judėjimą žemyn, smukimą (žr. Kinderys, ats. red., 2001: 145). Visai įmanoma, kad šis žodis padarytas jau iš priešdėlinio veiksmažodžio *desqjūdizuoti(s)*. Tokiu atveju žodis *desqjūdizacija* turėtų būti laikomas priesaginiu, o ne priešdėliniu vediniu. *Google* nepateikia nė vieno pavyzdžio su žodžiais *sqjūdizacija* ir *desqjūdizuoti(s)*. Todėl galima dar viena šio daiktavardžio atsiradimo versija – žodis gali būti padarytas pagal analogiją su žodžiu *desovietizacija*, kuris lietuvių kalboje plačiai vartojamas (*Google* pateikia 10800 rezultatų).

DLKT rastas tik vienas daiktavardžio *desqjūdizacija* pavyzdys – mot. g. vns. k. forma. Jis pavartotas administracinės literatūros šaltinyje:

- 67) *Prašom. Deputatas B. Genzelis. B. GENZELIS. Aš siūlau išbraukti vadinamąjį desovietizacijos įstatymą, kad ateinančiai kadencijai nereiktų priimti „desqjūdizacijos“ įstatymų, kadangi mes gerai žinome, dabar Sqjūdis dar nėra apsisvalęs nuo KGB agentūros, daugelis veikėjų kompromituoja Sqjūdį.*
DLKT

¹⁷ „Priesagą *-acija* turi dauguma visų tų tarptautinių žodžių, kurie gali būti suvokiami kaip veiksmažodžio abstraktai. Dalyje šios priesagos vedinių galima skirti ir kurių nors kitą, ne veiksmo reikšmę, plg.: *deklaracija, delegacija, demonstracija...*“ (Ulvydas, vyr. red., 1965: 302t; dar žr. Ambrazas, red., 1996: 99). Jie yra sudaromi iš veiksmažodžių.

Kad šis žodis neatsitiktinis, rodo interneto svetainėse rasti pavyzdžiai:

- 68) *Na, tą gaivų vėją labai drastiškai užsmaugė „pirmiausias iš visų pirmų“, vietoj desovietizacijos įvykdęs **desąjūdizaciją**, ir dabar nuobodžiaujantis Europarlamente!* (<https://www.tv3.lt/naujiena/615726/r-gajauskaite-prie-seimovartu-issirikiavo-partijos>)
- 69) *Labai taiklus svarbaus proceso Lietuvoje apibūdinimas: **DESĄJŪDIZACIJA!**, kuri, manyčiau, jau tikrai užbaigta Lietuvoje vietoj dekagebizacijos.* (<https://www.tv3.lt/komentarai/615726/r-gajauskaite-prie-seimovartu-issirikiavo-partijos>)

desąjūdizuotis pagal darybos taisyklės turėtų būti ketvirtojo laipsnio darinys, priešdėlio *de-* vedinys, padarytas iš veiksmožodžio *sąjūdizuotis*¹⁸. Tačiau internete nepavyko rasti pavyzdžių su veiksmožodžiu *sąjūdizuoti(s)*. Todėl visai įmanoma, kad šis veiksmožodis yra padarytas iš ką tik aptarto daiktavardžio *desąjūdizacija*.

Tai vienintelė DLKT rasta veiksmožodžio forma, ja šis veiksmožodis pavartotas publicistikos šaltinyje. Primintina, kad priešdėlis *de-* reiškia atskyrimą, pašalinimą, panaikinimą; judėjimą žemyn, smukimą (žr. Kinderys, ats. red., 2001: 145). Rastas toks pavyzdys:

- 70) *Individualizacija savaime yra geras vyksmas. Bet jo pabaiga, kuri tikrai netrūkusi ateis, bus arba radikali atomizacija, arba individualistinė visuomenė, kuri individo teises gina ir puoselėja visiškai sąmoningai. Arba dar kitaip. Visuomenė ima „**desąjūdizuotis**“. Sovietinis įdirbis, telkęs žmones vienam tikslui, pasitarnavo kaip gera technologija buriant Sąjūdį – judėjimą bendram tikslui. DLKT*

Interneto svetainėse pavyzdžių su šio veiksmožodžio formomis nepavyko rasti.

DLKT rasti du įvardžiuotiniai būdvardžiai. Kaip žinoma, įvardžiuotiniai būdvardžiai yra susidarę iš paprastųjų, priaugus įvardžiui *jis, ji* (Zinkevičius 1957: 5). Kai kurių linksnių formos iki šiol yra išlaikiusios pirmąsias darybos tipą ir niekuo nesiskiria nuo paprastojo būdvardžio ir įvardžio *jis, ji* formų, pavyzdžiui, vyr. g. vns. kilmininko ir galininko formos. Todėl įvardžiuotiniai būdvardžiai galėtų būti laikomi sudurtiniais žodžiais. Zigmąs Zinkevičius vartoja terminą *sudėtiniai žodžiai* (žr. Zinkevičius 1957: 17 ir ten nurodytą literatūrą). Tačiau dauguma formų pakito ir labai nutolo nuo atitinkamos paprastojo būdvardžio ir

¹⁸ Priesaga *-izuoti* būdinga veiksmožodžiams, atėjusiems iš kitų kalbų. „Šie veiksmožodžiai reiškia veiksmą, kuriuo kam nors suteikiama kokia ypatinga ar kuriuo kas nors kaip kitaip pakeičiamas, paveikiamas“ (Ulvydas, vyr. red., 1971: 249).

įvardžio *jis, ji* fleksijos, įvardis *jis, ji* tapo antrąja būdvardžių galūne. Iš kiekvieno paprastojo kintamosios ypatybės būdvardžio ir kai kurių nekintamosios ypatybės būdvardžių galima padaryti po įvardžiuotinį būdvardį, reikia tik pridėti galūnę¹⁹. Kadangi pridėdant galūnę gaunama įvardžiuotinė forma, o ne naujas žodis, įvardžiuotinių būdvardžių negalima priskirti nė prie vienos darybinės grupės.

sqjūdietiškas – būdvardžio *sqjūdietiškas* įvardžiuotinė forma. DLKT rastas vienas toks būdvardis, publicistikos šaltinyje jis pavartotas vyr. g. vns. k. forma:

- 71) *Kas gali paneigti mintį, jog 10 milijardų kreditinės linijos sensacija buvo sugalvota, kad: 1. Moraliai sugniuždytų nepasiduodantį šalies ir užsienio aferistų spaudimui banką; 2. Galutinai sukompromituotų vis dar nepaklupdytą LDDP; 3. Išaukštintų tautos akyse visų blogybių demaskuotojus – konservatorius, kurie dėl savo tuščiažodžiavimo ir begalinio nihilizmo niekaip negali atgauti sqjūdietiškojo populiarumo.* DLKT

Kaip žinoma, skiriamos dvi pagrindinės įvardžiuotinių būdvardžių reikšmės: pažymimoji ir pabrėžiamoji. „Pažymimosios reikšmės įvardžiuotiniai būdvardžiai pažymi kalbantiesiems žinomą, apibrėžtą daiktą, išskirdami jį iš kitų daiktų, parodydami jo rūšį arba nusakydami jau iš anksčiau žinomą jo ypatybę“ (Ulvydas, vyr. red., 1965: 505), o „pabrėžiamosios reikšmės įvardžiuotiniai būdvardžiai pabrėžia būdingą žinomą daikto ypatybę“ (p. 509). „Pažymimųjų ir pabrėžiamųjų įvardžiuotinių būdvardžių reikšmės prigimtis yra skirtinga: pirmieji nurodo žinomą daiktą, antrieji – žinomą ypatybę“ (p. 510)²⁰. Pateiktame pavyzdyje įvardžiuotinis būdvardis turi pažymimąją reikšmę. Šio įvardžiuotinio būdvardžio pavyzdžių galima rasti ir interneto svetainėse:

- 72) *Lietuvai savo tautinę valstybę atkūrus, prasidėjo ir politinių jėgų sluoksniavimasis. Pirmiausia visas sqjūdietiškas Seimas (tuo metu dar AT) buvo apkaltintas... (kuo manot?) o gi „sukairėjimu“.* (<http://www.greitas.eu/nuomone/gal-kas-gali-man-paaiskinti-ka-tokio-blogo-padare-prof-lansbergis-nes-as-kaip-ir-nesu-kazka-skaiciusi-apie-ji-kriminalinio-ir-nejau-prof-lansbergis-blogesnis-uz-brazauska-nors-ir-ne-i-tema-bet>)

¹⁹ „Pagrindinį semantinį skirtumą tarp paprastųjų ir įvardžiuotinių būdvardžių sudaro skiriamoji įvardžiuotinių būdvardžių reikšmė: paprastieji būdvardžiai išreiškia daikto ypatybę, o įvardžiuotiniai išskiria tam tikra ypatybe pasižyminti daiktą iš kitų tos klasės daiktų“ (Jakaitienė, ats. red., 1976: 72).

²⁰ Dar apie įvardžiuotinius būdvardžius žr.: Jakaitienė, ats. red., 1976: 72t; Paulauskienė 1994: 220tt; Morkūnas, par., 2008: 230t.

73) 1990–1991 m. Aukščiausiosios Tarybos **sjūdietiškoji** dauguma įvykdė svarbiausius ir būtiniausius Lietuvos valstybingumo atkūrimo uždavinius: parengė ir priėmė pagrindinius šalies vidaus gyvenimo ir Tautos ūkio tvarkymo įstatymus. (www.lrs.lt/sip/getFile3?p_fid=6652)

sjūdiškasis – būdvardžio *sjūdiškas* įvardžiutinė forma. Šis būdvardis DLKT pavartotas tik vieną kartą, publicistikos šaltinyje jis pavartotas mot. g. vns. v. forma ir yra pažymimosios reikšmės:

74) *LDDP ilgai svyravo, ar jai pasiskelbti opozicija, ar ne, ir dabar, atrodo, jau linkusi tai padaryti. Tokį aiškumą, kurio seniai pageidavo **sjūdiškoji** parlamento dauguma, reiktų sveikinti. Aiškumas reikštų ir mūsų valstybės politinio gyvenimo brandą.* DLKT

Šio įvardžiutinio būdvardžio pavyzdžių galima rasti interneto svetainėse:

75) – *Kai LTV „Klausimėlis“ dar buvo sudėtinė LTV2 „Laisvės alėjos“ dalis, klausinėjai tik Kauno gatvėse. Tuometė **sjūdiškoji** laikinosios sostinės valdžia buvo labai nepatenkinta, nes juokingus atsakymus žerdavo vien kaurniečiai. Teko girdėti, kad dėl to tapęs vos neišmetė iš darbo. Tiesa?* (<https://www.lzinios.lt/lzinios/print.php?id=144684>)

76) *Nemaža salė buvo pilnutėlė, kai kas net ir stovėjo. Kažkodėl man visa tai priminė mūsų **sjūdiškąją** jaunystę.* (<http://www.tekstai.lt/component/content/article/130-2006-nr-1-sausis/600-m-martinaitis-j-bobrowskis-ties-brandenburgo-vartais>)

3. APIBENDRINIMAS

LKŽ pateikiamos trys žodžio *sjūdis* reikšmės, o DLKŽ – tik dvi. Tai galėtų reikšti, kad žodis *sjūdis* pradėtas vartoti siauresne reikšme ir galbūt net kiek rečiau. Tačiau DLKT rasti 380 pavyzdžių rodo, kad žodžio *sjūdis* pagrindu lietuvių kalboje atsirado 28 žodžiai. Jie yra skirtingo darybos laipsnio. Daugiausia yra ketvirtojo laipsnio darinių – 13, kiek mažiau trečiojo laipsnio darinių – 10, o mažiausiai, kaip ir buvo galima tikėtis, yra penktojo laipsnio darinių – tik vienas (žr. lentelę).

Iš visų darinių dažniausiai – 234 kartus – DLKT pavartotas žodis *sjūdininkas*. Daug rečiau vartojamas būdvardis *sjūdinis* – jis pavartotas 42 kartus. Dar rečiau vartojamas daiktavardis *sjūdietis* – rasti 32 pavyzdžiai²¹, o 14 žodžių – ANTRASAJŪDININKAS, DESAJŪDIZACIJA, LIBERALSAJŪDISTAS, LIBSAJŪDIS, NAUJASAJŪDININKAS,

²¹ Tikrinimo programėlė *Microsoft Word* iš rastų 28 žodžių atpažįsta tik tuos tris dažniausiai pavartotus.

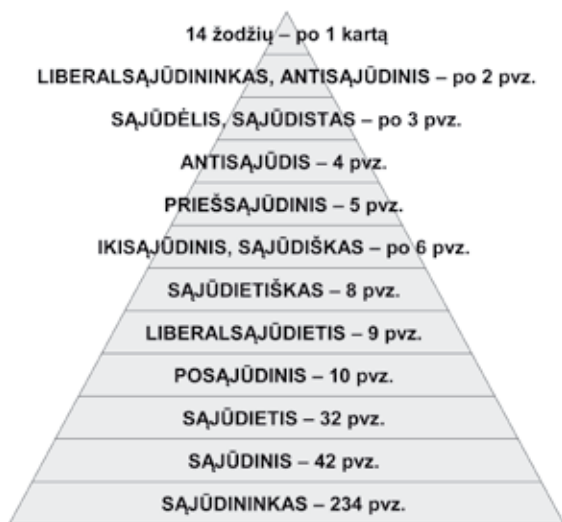
Sąvokos *sąjūdis* išišaknijimas lietuvių kalboje

EKOSĄJŪDIS, NESĄJŪDIETIŠKAS, POSTSĄJŪDINIS, SĄJŪDININKIŠKAS, SĄJŪDIETIŠKASIS, SĄJŪDIŠKASIS, SĄJŪDMETIS, DESĄJŪDIZUOTIS, SĄJŪDIŠKAI – pavartoti tik po vieną kartą (žr. 1 diagramą).

1 LENTELĖ. Žodžio *sąjūdis* dariniai

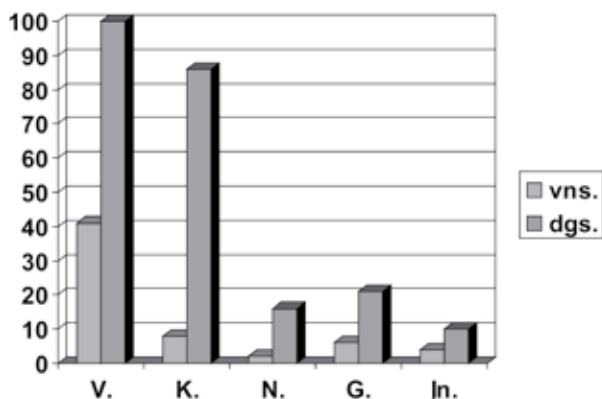
SĄJŪDIS (antrojo laipsnio darinys)		Trečiojo laipsnio darinys	Ketvirtojo laipsnio darinys	Penktojo laipsnio darinys	
	Priesagų vediniai		sąjūdėlis		
		sąjūdietis			
			sąjūdietiškas		
		sąjūdininkas			
			sąjūdininkiškas		
		sąjūdinis			
		sąjūdistas			
			sąjūdiškai		
		sąjūdiškas			
Priešdėlių vediniai				antisąjūdinis	
			antisąjūdis		
				ikisąjūdinis	
					nesąjūdietiškas
				posąjūdinis	
			postsąjūdinis		
Sudurtiniai žodžiai			antrasąjūdininkas		
		ekosąjūdis			
			liberalsąjūdietis		
			liberalsąjūdininkas		
			liberalsąjūdistas		
		libsąjūdis			
			naujasąjūdininkas		
	sąjūdmetis				

Daugiausia DLKT skirtingomis reikšmėmis pavartotas būdvardis *sąjūdinis*: jis pavartotas 5 priesagos *-inis* reikšmėmis iš 12 įmanomų. Rasti trys skirtingi būdvardžiai su priesaga *-iškas*: *sąjūdietiškas*, *sąjūdininkiškas* ir *sąjūdiškas*. Būdvardis *sąjūdininkiškas* pavartotas tik 1 reikšme (būdingas, įprastas pamatiniu žodžiu pasakytam daiktui), būdvardis *sąjūdietiškas* – 2 reikšmėmis (perkeltine panašumo reikšme ir esminės daikto ypatybės reikšme), o būdvardis *sąjūdiškas* – 3 reikšmėmis (būdingas, įprastas pamatiniu žodžiu pasakytam daiktui, perkeltine panašumo reikšme ir esminės daikto ypatybės reikšme).

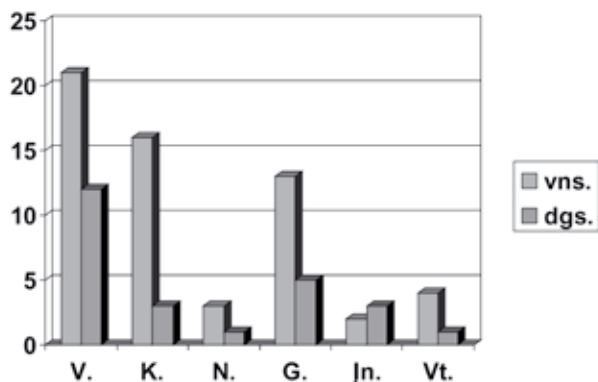
1 DIAGRAMA. Žodžio *sjūdis* darinių vartojimo dažnis

Sinonimine reikšme vartojami daiktavardžiai *sjūdininkas*, *sjūdietis* ir *sjūdistas* bei *liberalsjūdininkas*, *liberalsjūdietis* ir *liberalsjūdistas*. Daiktavardžiai *sjūdistas* ir *liberalsjūdistas* kartais vartojami menkinamąja reikšme.

Dažniausiai DLKT vartojamos vyr. g. daiktavardžiai, o mot. g. daiktavardžių vartojama mažai: iš 294 rastų atvejų mot. g. daiktavardžiai pavartoti tik 8 kartus, ir tai gali rodyti, kad vyriškoji giminė DLKT dominuoja kaip nežymėtasis narys ir (arba) tai, kad moterų politikoje negausu. Būdvardžių vartojama vienodai, t. y. iš 84 pavyzdžių 42 būdvardžiai yra vyr. g., 42 būdvardžiai – mot. g. formos.



2 DIAGRAMA. Daiktavardžių linksnių pasiskirstymas



3 DIAGRAMA. Būdvardžių linksnių pasiskirstymas

Daiktavardžiai dažniausiai yra vartojami dgs. forma, t. y. dažniausiai kalbama apibendrintai (233 atvejai iš 294), o būdvardžiai dažniau vartojami vienaskaitos forma, t. y. kalbama apie konkretaus daikto ypatybę (59 atvejai iš 84). Daiktavardžių nepavartota vt. forma, o būdvardžių vt. pavyzdžių pasitaikė. Daiktavardžiai dažniausiai vartojami vns. ir dgs. v. ir k. forma, būdvardžiai – vns. ir dgs. v. forma ir vns. k. ir g. forma. Tai dar kartą rodo, kad gramatiniai linksniai lietuvių kalboje vartojami daug dažniau nei semantiniai²² (žr. 2 ir 3 diagramas).

Iš 28 žodžių 26 žodžiai susiję su 1990 m. Lietuvoje vykusiais įvykiais, o tai patvirtina, jog žodžio reikšmė yra apibendrintų konkrečių tikrovės duomenų atspindys žmogaus sąmonėje. Tik du žodžiai – *ekosqjūdis* ir *sqjūdėlis* – nesusiję su Lietuvos nepriklausomybės atkūrimu. Dažniausiai žodžiai vartojami publicistikos šaltiniuose (340 pavyzdžių iš 380), kituose šaltiniuose jie vartojami daug rečiau. 24 pavyzdžiai yra iš grožinės literatūros šaltinių, 11 pavyzdžių iš administracinės literatūros šaltinių ir 5 – iš negrožinės literatūros šaltinių.

4. IŠVADOS

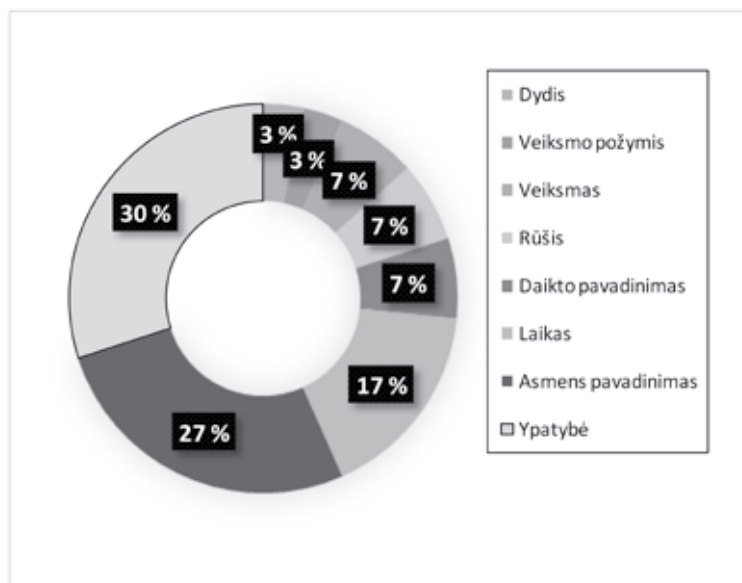
Sprendžiant iš DLKT rastų pavyzdžių, dabartinėje lietuvių kalboje vartojami 28 žodžiai, padaryti arba iš daiktavardžio *sqjūdis*, arba iš jo darinių. 14 iš jų yra daiktavardžiai (1 – deminutyvas), 12 būdvardžių (iš jų 10 – paprastosios formos, 2 įvardžiuotinės), po vieną veiksmažodį irrieveiksmį. Šie žodžiai sudaryti įvairiais darybos būdais. Daugiausia yra priesagų vedinių – 9, kiek mažiau

²² Plg. Savickienė 2005; Dabašinskienė 2009.

sudurtinių žodžių – 8, dar mažiau priešdėlių vedinių – 7, o 4 žodžiai nepriskirti nė vienam tipui²³. Kaip žinoma, lietuvių kalboje dažniausi yra priesagų vediniai, sudurtiniai žodžiai sudaro tik nedidelę visų darinių dalį²⁴. Tai, kad sudurtinių žodžių skaičius yra beveik toks pat, kaip ir priesagų vedinių skaičius, gali rodyti, kad dūryba dabartinėje lietuvių kalboje išpopuliarėjo.

Rasti žodžiai vartojami ne tik jiems įprastomis reikšmėmis, bet ir kaip naujadarai (pavyzdžiui, priesagų *-ininkas*, *-ė* ir *-ietis*, *-ė* vediniai), taip pat ir perkeltinėmis, mažiau būdingomis reikšmėmis (pavyzdžiui, būdingiausia priesagos *-iškas* būdvardžių darybinė reikšmė – „panašus į pamatinį žodžiu pasakytą daiktą“, bet rastieji priesagos *-iškas* vediniai nepavartoti tokia reikšme), arba kitomis, nei nurodyta gramatikose, reikšmėmis (priešdėlių *iki-*, *po-*, *prieš-* būdvardžių laiko reikšmė lietuvių kalbos gramatikose nenurodoma).

Nors DLKG rašoma, kad lietuvių kalboje naujiems daiktavardžiams pasidaryti tarptautiniai priešdėliai nevartojami (žr. Ambrazas, red., 1996: 149t), su tuo nesutikti leidžia faktas, kad iš 7 žodžio *sqjūdis* priešdėlinių vedinių 3 sudaryti būtent su tarptautiniais priešdėliais²⁵.



4 DIAGRAMA. Žodžio *sqjūdis* darinių reikšminiai laukai

²³ Plačiau žr. 2.4 skyrių.

²⁴ Žr.: Ulvydas, vyr. red., 1965: 252; Urbutis 1978: 286; Keinys 1999: 22.

²⁵ Būtų dar daugiau, jei daiktavardį *desqjūzacija* ir veiksmazodį *desqjūzuotis* laikytume priešdėlių vediniais.

Apibendrinus visų aptartų žodžio *sqjūdis* pagrindu padarytų žodžių reikšmes, galima išskirti tokius reikšminius laukus: dydis, veiksmo požymis, veiksmas, rūšis, daikto pavadinimas, laikas, asmens pavadinimas ir ypatybė (žr. 4 diagramą; laukai pateikiami nuo viršaus pavyzdžių didėjimo tvarka).

Esmingiausias ir našiausias leksikos papildymo, atnaujinimo bei praturtinimo būdas yra naujų žodžių sudarymas iš jau esamų žodžių. Į DLKT yra patekę net 28 žodžiai, kurių pagrindas yra žodis *sqjūdis*, o lietuvių kalboje jų tikrai vartojama daugiau. Pavyzdžiui, DLKT nėra žodžio *liberalsqjūdis*, bet interneto svetainėse jo pavyzdžių nesunku rasti (paieškos sistema *Google* pateikia 195 paieškos rezultatus). Visa tai rodo, kad sąvoka *sqjūdis* yra suaktualėjusi ir paplitusi, todėl galima teigti, kad ji tvirtai išišaknijo dabartinėje lietuvių kalboje.

LITERATŪRA

- Akelaitienė Gražina 1996: *Morfologinės balsių kaitos žodžių daryboje*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
- Ambrasas Saulius 1993: *Daiktavardžių darybos raida. Lietuvių kalbos vardažodiniai vediniai 1*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Ambrasas Saulius 2000: *Daiktavardžių darybos raida. Lietuvių kalbos veiksmožodiniai vediniai 2*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Ambrasas Vytautas, red., 1996: *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Dabašinskienė Ineta 2009: Šnekamosios lietuvių kalbos morfologinės ypatybės. – *Acta Linguistica Lithuanica* 60, 1–15.
- Džežulskienė Judita 2001: Asmenų pavadinimai, reiškiami veiksmožodiniais mobiliaisiais daiktavardžiais (substantiva mobilia). – *Acta Linguistica Lithuanica* 44, 5–69.
- Girčienė Jurgita 2003: Žodžio reikšmė leksikologijos ir žodžių darybos požiūriu. – *Žmogus ir žodis* 1(5), 21–29.
- Girčienė Jurgita 2005: *Naujųjų skolinių atitikmenys: struktūra ir vartoseną*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Girčienė Jurgita 2006: Verstinių tekstų naujažodžiai. – *Kalbos kultūra* 79, 75–91.
- Girčienė Jurgita 2008: Naujieji svetimžodžiai su šaknimi *blōg-* ir jų atitikmenys. – *Kalbos kultūra* 81, 50–64.
- Girčienė Jurgita 2011: Naujažodžiai su dėmeniu *(-)tinkl-*. – *Kalbos kultūra* 84, 165–177.

Girčienė Jurgita 2013: *Stilistiniai naujadarai internete. – Šiuolaikinės stilistikos kryptys ir problemos: mokslo straipsnių rinkinys*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 79–88.

Jakaitienė, ats. red., 1976: *Lietuvių kalbos morfologija*, autoriai: Evalda Jakaitienė, Adelė Laigonaitė, Aldona Paulauskienė. Vilnius: Mokslas.

Keinys Stasys 1999: *Bendrinės lietuvių kalbos žodžių daryba*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

Keinys Stasys, vyr. red., 2000: *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Ketvirtas leidimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Kinderys Algimantas, ats. red., 2001: *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Alma littera.

Mikelionienė Jurgita 2002: Analogija lietuvių kalbos žodžių daryboje. Potencialiai ir okaziniai dariniai. – *Acta Linguistica Lithuanica* 46, 73–80.

Miliūnaitė Rita 2014: Naujieji kontaminaciniai dariniai lietuvių kalboje. – *Acta Linguistica Lithuanica* 71, 246–264.

Miliūnaitė Rita 2015: Naujažodžių atranka ir pateikimas Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyne. – *Leksikografija ir leksikologija* 5. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 161–184.

Morkūnas Kazys, par., 2008: *Lietuvių kalbos enciklopedija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Murmulaitytė Daiva 2014: Priesagos *-iklis* naujadarų apibrėžčių sistemiskumas. – *Bendrinė kalba* 87, 1–17. Prieiga internetu: <http://www.bendrinekalba.lt/?87>.

Murmulaitytė Daiva 2016a: Naujažodžių duomenynas ir naujadarų tyrimų perspektyvos. – *Bendrinė kalba* 89, 1–27. Prieiga internetu: <http://www.bendrinekalba.lt/?89>.

Murmulaitytė Daiva 2016b: Naujieji asmenų pavadinimai darybos ir semantiniu aspektu. – *Lietuvių kalba* 10. Vilniaus universitetas, 1–22. Prieiga internetu: <http://www.lietuviukalba.lt/index.php/lietuviu-kalba/article/view/200>.

Pakerys Jurgis 2013: Naujųjų skolinių duomenų bazės veiksmožodžių morfologija. – *Taikomoji kalbotyra* 3, 1–26. Prieiga internetu: <https://taikomojikalbotyra.lt/ojs/index.php/taikomoji-kalbotyra/article/view/28/22>.

Paulauskienė Aldona 1994: *Lietuvių kalbos morfologija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

Ružė Albertas 2008: *Lietuvių kalbos morfologija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

- Savickienė Ineta 2005: Linksnių vartojimo dažnumas ir daiktavardžio reikšmė. – *Acta Linguistica Lithuanica* 52, 59–65.
- Skardžius Pranas 1996: *Rinktiniai raštai* 1. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Subačius Giedrius 1993: Simono Daukanto didžiojo lenkų–lietuvių kalbų žodyno naujadarai: individuali žodžių daryba. – *Lietuvių Atgimimo istorijos studijos* 4. Vilnius: Baltoji varnelė, 135–216.
- Ulvydas Kazys, vyr. red., 1965: *Lietuvių kalbos gramatika* 1. *Fonetika ir morfologija*. Vilnius: Mintis.
- Ulvydas Kazys, vyr. red., 1971: *Lietuvių kalbos gramatika* 2. *Morfologija*. Vilnius: Mintis.
- Ulvydas Kazys, vyr. red., 1981: *Lietuvių kalbos žodynas* 12. Vilnius: Mokslo.
- Urbutis Vincas 1961: Dabartinės lietuvių kalbos sudurtinių daiktavardžių daryba. – *Dabartinė lietuvių kalba*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 65–121.
- Urbutis Vincas 1978: *Žodžių darybos teorija*. Vilnius: Mokslo.
- Vaitkevičiūtė Valerija 2007: *Tarptautinių žodžių žodynas*. Ketvirtas pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Žodynas.
- Valeckienė Adelė 1998: *Funkcinė lietuvių kalbos gramatika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Vaskelienė Jolanta 2000: *Darybiniai sinonimai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Vaskelienė Jolanta 2002: Darybinių sinonimų stilistika. – *Linguistica Lettica* 10, 92–101.
- Vaskelienė Jolanta 2004: Darybinių sinonimų funkcionavimas tekstuose. – *Filologija* 9, 47–54.
- Vaskelienė Jolanta, Kučinskienė Ramunė 2012: Dabartinės lietuvių kalbos būdvardžių darybiniai sinonimai. – *Žmogus ir žodis* 14(1), 153–161.
- Vaskelienė Jolanta, Kvašytė Regina 2006: Lietuvių ir latvių kalbų darybinių sinonimų stilistinės ypatybės. – *Lietuvių ir latvių gretinamosios stilistikos klausimai. Lietuvių un latviešu sastatāmās stilistikas jautājumi*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 295–310.
- Zinkevičius Zigmās 1957: *Lietuvių kalbos įvardžiutinių būdvardžių istorijos bruožai*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.

Establishment of the Concept *sqjūdis* in Lithuanian

SUMMARY

Based on the *Corpus of Contemporary Lithuanian Language* (CCLL) developed by the Centre of Computational Linguistics of Kaunas Vytautas Magnus University, the article seeks to determine how the concept *sqjūdis* established itself in Lithuanian. It was determined that 28 words originated in Lithuanian on the basis of the word *sqjūdis*: 14 nouns (one diminutive), 12 adjectives (10 adjectives of the short form, 2 adjectives of the nominal form), one verb, and one adverb. These words were formed on the basis of different word-formation patterns. They are predominated by suffixal derivatives; the number of compound words is slightly smaller, whereas prefixal derivatives are even less common. The formations deriving from the word *sqjūdis* demonstrate a different level of word-formation: the formations of the fourth level are most common; third-level formations are less common, whereas the formations of the fifth level are least common.

The word *sqjūdininkas* is most common; it was used for 234 times in the CCLL. The adjective *sqjūdinis* is much less common; it was used for 42 times. The noun *sqjūdietis* is even less common; 32 examples were found. Fourteen words were used only once in the corpus.

Masculine nouns are most commonly used in the CCLL; there are few feminine nouns. The adjectives of both genders are used in equal proportions. Nouns are usually used in the plural, whereas adjectives are more commonly used in the singular.

It should be noted that 26 out of 28 words originated after the events of 1990 in Lithuania and are connected to them. Only two words have no connection with the restoration of Lithuania's independence. These words are usually used in the sources of opinion journalism (340 out of 380 examples); they are less common in other sources.

After summarising all the words formed on the basis of the word *sqjūdis*, the following fields of meaning can be singled out: size, feature of action, action, type, name of object, time, name of person, peculiar feature.

Įteikta 2018 m. birželio 6 d.

VESLAVA ČIŽIK-PROKAŠEVA

Lietuvių kalbos institutas

Petro Vileišio g. 5, Vilnius LT-10308, Lietuva

veslava.prokaseva@lki.lt